

Türkiye’de Yükseköğretimin Gündemi için Politika Önerisi

Policy Proposal for Higher Education Agenda in Turkey

Armağan ERDOĞAN

ÖZ

Yükseköğretim alanı gerek Türkiye’de gerek dünyada teknoloji, ekonomi, iletişim, nüfus ve toplumsal yapıdaki değişikliklere paralel olarak önemli ve hızlı bir değişim geçiriyor. Bu değişim birtakım kavramları ve değerleri hiç olmadığı kadar ön plana getiriyor. Son yıllarda yükseköğretim ile şeffaflık, çeşitlilik, kalite, işbirliği ve rekabet kavramları bir arada kullanılıyor. Yükseköğretim sistemleri de bu değişikliklerle uyumlu bir şekilde yeniden inşa ediliyor. Bilgi toplumu çerçevesi içinde değerlendirilmeye başlanan yükseköğretim alanı, işgücü piyasası ve istihdam politikaları ve inovasyon boyutlarıyla da ekonominin temel dinamikleriyle doğrudan ilişkilendiriliyor. Bu durum ülkelerin daha çok ikili ve bölgesel işbirlikleri oluşturma ihtiyacı doğrultusunda uluslararasılaşmayı gerekli kılıyor. Bu makalenin amacı Türkiye’de dinamik bir süreç içinde devam eden yükseköğretimdeki gelişmelerin temel göstergelerinden yola çıkarak bir durum tespiti yapmak, bu göstergeler ve uluslararası eğilimlerden hareketle Türkiye’de yükseköğretim alanında olası fırsatları ve sorun alanlarını işaret etmek, öngörü ve politika önerisinde bulunmaktır. Türkiye’nin özellikle ekonomik göstergeleri bakımından dünyada yükselen bir güç olduğu birçok uluslararası platformda kabul görmektedir. Ne var ki, yükseköğretimin ekonomik sektörlerin gerekleri doğrultusunda tasarımının sistematik bir yaklaşımla ele alındığını söylemek güçtür. Türkiye’nin 2023 hedeflerine ulaşmasında yükseköğretimin lokomotif bir güç olarak değerlendirilmesi, orta ve uzun vadeli planlarda ve politikalarda uluslararası eğilimleri de dikkate alarak yükseköğretimin yasal ve yapısal olarak yeniden yapılandırılması, kapasite geliştirmede kalite güvencesi oluşturulması, insan kaynaklarının nitelik ve nicelik olarak artırılması, iyi tanımlanmış yeterlilikler çerçevesi oluşturulması ve kurumlar arasında eşgüdüm sağlanması, uluslararasılaşma stratejisinin bu paradigmlar kapsamında değerlendirilmesi gereği ortaya çıkmaktadır.

Anahtar Sözcükler: YÖK, Yükseköğretim, Yükseköğretimde Temel Göstergeler, Avrupa Yükseköğretim Alanı, 2023 Vizyonu ve Yükseköğretim

ABSTRACT

Higher Education Area is going through fast changes as a result of the changes in technology, economy, communication and demographic and social structures both in Turkey and in the world. These changes underline the importance of certain terms and values more than ever before. The terms transparency, diversity, quality, cooperation and competition started to be used together with higher education in recent years. Higher education systems are being reorganised in accordance with these changes. Higher education which is started to be evaluated within the frame of information society, is also interlinked with the basic dynamics of economy though labour force, employment policies and innovation. This situation necessitates internationalization for countries in line with their need for establishing bilateral and regional partnerships. This article aims to analyse current indicators in the dynamically evolving Turkish Higher Education Area and to suggest predictions and new policies based on these indicators and international trends for the mid and long-term targets. It is accepted by many international platforms that Turkey is a rising economy. However, it is difficult to state that higher education is addressed systematically through economic perspective. Estimating higher education as the leading sector, reorganising legal and structural reforms considering international trends in the mid-long term plans, quality assured capacity building, qualitative and quantitative increase of human resources, transparently defined qualifications framework, data-based policies, coordination between the related institutions and defining internationalisation strategy around these paradigms will significantly contribute Turkey’s higher education outcomes to achieve the 2023 targets.

Keywords: The Council of Higher Education of Turkey, Higher Education, Higher Education Key Indicators, the European Higher Education Area, the 2023 Vision and Higher Education

Armağan ERDOĞAN (✉)

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Ankara, Türkiye
Ankara Social Sciences University, Ankara, Turkey
armagan.erdogan@asbu.edu.tr

Geliş Tarihi/Received : 07.04.2014

Kabul Tarihi/Accepted : 20.04.2014

GİRİŞ

İçinde bulunduğumuz 21. yüzyılda küreselleşme, sosyo-ekonomik gelişmeler, bilgi-iletişim teknolojileri ve Soğuk Savaş döneminin sona ermesi dünyada siyasi, ekonomik, toplumsal ve birçok diğer alanda hızlı ve kapsamlı değişiklikler yaşanmaktadır (Altbach, 2009). Değişimin en yoğun yaşandığı alanların başında yükseköğretim gelmektedir ve sınırları, rolü, içeriği ve hedef kitlesi belirgin bir şekilde değişmektedir. Bu etkileşim karşılıklıdır ve yükseköğretim, ekonomik, siyasi, teknolojik gelişmelerin yanı sıra toplumsal beklentiler, işgücü ve istihdam politikalarında da önemli bir alan olarak yer tutmaya başlamıştır (Bloom, 2005).

Üniversiteler içinde bulunduğumuz çağda, bilgi temelli toplumu oluşturmak için önemli işlevlere sahip kurumlar olarak öne çıkmaktadırlar. Üniversiteler sahip oldukları üç temel fonksiyondan eğitim-öğretim faaliyetleriyle bilgiyi yaymakta, yetişmiş insan gücünü oluşturmaya; araştırma faaliyetleri bilgi ve teknolojinin oluşmasını, somutlaşmasını ve yayılımını sağlamakta; topluma hizmet faaliyetleri ile eğitim ve araştırma sonuçlarının topluma ulaşmasını sağlamaktadır.

Yeni dünya düzeninin gerektirdiği iyi yetişmiş insan kaynağı ve inovasyon ekonomilerin önemli bir itici gücü ve yükseköğretimin de değişen önceliği haline gelmiştir. Yükseköğretim sadece bir eğitim unsuru olmanın ötesine geçip ülkelerin ekonomik faaliyetlerinde ve hedeflerinde önemli paya sahip olmaya başlamıştır. Bir başka ifadeyle sadece bilgiyi oluşturmak yerine yaymak, güncellemek ve toplumun kullanımına sunmak için araştırma-geliştirme, sanayi ile işbirliği gibi farklı işlevleri yürütmek, yaygınlaştırmak ve uluslararası işbirlikleri ile küresel boyuta taşımak, üniversitelerin öncelikleri arasına girmiştir (Scott, 2005). Küresel bir rekabet alanına dönüşen yükseköğretimde ikili ve daha çok bölgesel işbirlikleri bir eğilim olarak ortaya çıkmıştır. Bilgi ve teknolojiye öncü olan ülkeler ekonomik ve siyasi rekabette de gücü elinde bulundurmaya başlamış, ülkeler arası rekabet kıtalar arası (bölgesel) ve küresel niteliğe bürünmüştür (Enders, 2004).

Dünya ekonomisi içinde her geçen gün bilim ve Ar-Ge yatırımlarının önemli rol oynaması bir yandan bölgeler arası rekabeti artırmakta, öte yandan ülkeler ve bölgelerin ortak politikalar geliştirmesini zorunlu kılmaktadır. Bu yeni durum birçok yönüyle ülkelere, yükseköğretim kurumlarına ve bireylere yeni fırsatlar getirirken, aynı zamanda yeni birtakım sorun alanları ve tehditler de getirmektedir (Enders, 2004). Üniversitelerin üç fonksiyonunun yanına uluslararasılaşma amacının da eklendiğini söylemek mümkün. Artan öğrenci sayıları, bilgi ekonomisinin beklentileri ve rekabetçi istihdam koşulları, yükseköğretimde uluslararasılaşma ihtiyacını artırmaktadır. Ancak dünyada ve Türkiye’de bu kavramın içi görel olarak farklı şekilde dolduruluyor. Daha nitelikli öğrenci almak, daha nitelikli akademisyen

istihdam etmek ve sonuç olarak daha nitelikli mezunlar vermek ve yüksek nitelikli araştırmalar yapmak için yükseköğretim sistemleri ve kurumları arasında rekabet söz konusudur.

Avrupa’da Yapısal Durum ve Temel Politikalar

Küresel rekabetin geldiği noktada özellikle uzak doğudaki yüksek ekonomik performans ve ABD’nin üstünlüğü karşısında, Avrupa ülkelerindeki yükseköğretim sistemlerini etkin, işlevsel, sonuç odaklı ve sürdürülebilir bir şekilde reform etmek üzere 1999 yılında 29 Avrupa ülkesinin yükseköğretimden sorumlu Bakanları, ortak bir karar olarak Bologna Sürecini başlatmışlardır.¹ Temel hedef, 2010 yılına kadar üye ülkelerde sürdürülecek reformlarla şeffaf, rekabet edebilir ve karşılaştırılabilir sistemlerin oluşturduğu *Avrupa Yükseköğretim Alanı* (AYA) oluşturmak olarak belirlenmiştir.²

Lisans, yüksek lisans ve doktora dan oluşan üç kademeli sistemin, yeterlilikler çerçevesinin ve *kalite güvence sistemlerinin* oluşturulması ile *tanınma* prosedürlerinin şeffaflaştırılması gibi alanlara ilave olarak; ülkelerin *Hayat Boyu Öğrenme* konusunda stratejiler geliştirmeleri, eğitime erişim-katılım-devam ve fırsat eşitliğinin sağlanmasına yönelik çalışmaların yapılması hedeflenmiştir (Erdoğan-Toprak, 2012b). Avrupa, 2010 yılında Avrupa Yükseköğretim Alanının resmen oluşturulmasıyla, 47 ülkenin üye olduğu bölgesel ve hatta küresel bir yapı haline gelmiştir (Onursal, 2012). 2000 yılında Lizbon Stratejisi ile 2010 yılına kadar olan yol haritasını, çağa uygun işgücü oluşturmak üzerine oturtan Avrupa Birliği, 2010 yılında oluşturduğu on yıllık *AB 2020 Stratejisi* ile mali krizden kurtulmak için yükseköğretim ve araştırmanın üzerinde yoğunlaşması tesadüf değildir (Erdoğan, 2013).³

Türk Yükseköğretiminde Yapısal Durum ve Temel Politikalar

Türkiye’de yükseköğretim sistemi ve süreçleri bugünkü yapısına, Anayasanın 130, 131 ve 132. maddelerinde ayrıntılı bir şekilde düzenlenen ve 1981 tarih ve 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunuyla sahip olmuştur. Yasada yükseköğretim “eğitim sistemi içinde, ortaöğretime dayalı, en az dört yarıyılı kapsayan her kademedeki eğitim – öğretim” olarak tanımlanmaktadır. Yasa ile bu kademeler ön lisans, lisans, yüksek lisans ve doktora olarak yapılandırılmıştır. Yükseköğretimin yönetimi, koordinasyonu, planlaması ve denetimi Yükseköğretim Kuruluna (YÖK) verilmiştir. YÖK’ün program açma, öğrenci kontenjanlarını belirleme, öğretim elemanı yetiştirme ve istihdam politikaları oluşturma, yabancı ülkelerde alınan derecelerin tanınması ve denkliğinin değerlendirilmesi gibi yükseköğretime dair çok temel ve kapsamlı görevleri bulunmaktadır (Erdoğan-Toprak, 2012a). Ne var ki, YÖK’ün 33 yıllık tarihinde ideolojik, yönetsel, yasal bir takım sebeplerle yükseköğretim alanında ülkenin ihtiyaçları doğrultusunda ve evrensel eğilimler ışığında etkin bir politika oluşturduğunu söylemek güçtür (Erdoğan, 2013a). 2000’li yılların başından bu yana, özellikle 2008 yılından sonra,

¹Bologna Süreci konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. www.ehea.info.

²Bologna Deklarasyonu için bkz. www.ehea.info.

³Lizbon Stratejisi için bkz. http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/lisbon_strategy_evaluation_en.pdf, AB 2020 Stratejisi için bkz http://ec.europa.eu/europe2020/index_en.htm.

Türk yükseköğretiminde daha katılımcı bir anlayışla dünyadaki gelişmelere paralel olarak yükseköğretimin yaygınlaştırılması ve kapasitesinin artırılması için çeşitli mekanizmalar geliştirilmiş ve oldukça önemli bir mesafe alınmıştır.

Yükseköğretime dair orta vadeli planlama kalkınma planlarında öngörülmektedir. Geçen yıl hazırlanan Onuncu Kalkınma Planı, (Kalkınma Bakanlığı, 2013) uzun dönemde ülkenin kalkınmasının nitelikli insan gücü yetiştirilmesi ile mümkün olacağına işaret etmektedir. Planda, brüt okullaşma oranının bir önceki kalkınma planı hedeflerinin üzerine çıkarak %81,6 oranında olduğu; ancak sistemin merkezîyetçi olmasının ve çeşitliliğin yeterince sağlanamaması ile eğitim ve araştırmanın kalitesine ilişkin sorunların, yükseköğretimin rekabet edebilirliği ve toplumun ihtiyaçlarına cevap vermesinin önündeki engeller olduğunun altı çizilmektedir.

Plan ayrıca, akademik personelin nitelik ve niceliğinin artırılması ve eğitim-istihdam ilişkisinin güçlendirilmesi ihtiyacını tespit etmekte ve 2018 için toplumun ve ekonominin ihtiyaçlarına duyarlı, küresel ölçekte rekabetçi bir yükseköğretim oluşturacak hedefleri şu şekilde belirlemektedir. 161 ila 165'inci maddelerinde yükseköğretim sisteminin hesap verebilirlik, özerklik, performans, ihtisaslaşma ve çeşitlilik ilkeleri çerçevesinde bir yapıya dönüşmesi, YÖK'ün "standart belirleme, planlama ve koordinasyondan sorumlu" bir yapıya dönüşmesi, kalite güvencesi sisteminin oluşturulması, sanayi ile işbirliği ile teknoloji üretimi ve kaynak çeşitliliği oluşturulması, yükseköğretim kurumlarının çeşitlendirilmesi ve uluslararası cazibesinin artırılması gibi hedefler belirlenmiştir (Kalkınma Bakanlığı, 2013, s. 34-35).

Türkiye'de ulusal düzeydeki bir başka doküman ise sosyal, siyasi, ekonomik standartlar doğrultusunda uzun vadeli hedefler içeren 2023 Vizyonudur (Vizyon 2023-EİKS, 2005). Bu vizyon dokümanında eğitim, araştırma ve inovasyon vurgusu önemli bir yer tutmaktadır. En temel hedef ise Türkiye'nin dünyanın en büyük ilk on ekonomisi içine girmesidir. Nitelikli iş gücünün yetişmesi, istihdamın artırılması, ekonomik gelişme, teknolojik atılım gibi pek çok hedefin gerçekleşmesi yükseköğretime işaret etmektedir. YÖK'ün yapısı ve işlevlerinin ihtiyaçlar doğrultusunda değişmesi, özel ve yabancı üniversitelere imkân tanınması, üniversitelerin kalitesinin yükseltilmesi, Türk üniversitelerinin dışarıda kampus açmaları gibi hedefler ile 100'üncü yılında Türkiye'nin gelmesi planlanan yer için yükseköğretim vurgusu yapılmaktadır (Tuzcu, 2006).

Bu iki önemli orta ve uzun vade planlamasında yer alan hedeflerin bir kısmı bakımından, uygulanan politikalar ile gerçekleştirilme yönünde adımlar atılmıştır. Ancak bu hedeflerin sonuca ulaşması için sürdürülebilir, kurumlar arası koordinasyonun sağlandığı ve somut stratejilere dayanan politika ve uygulama araçlarına ihtiyaç olduğunu söylemek gerekiyor. Yükseköğretim

hedefleri için oluşturulan ve uygulanmakta olan politika ve araçların başarısında temel rolü Türkiye'deki üniversiteleşme eğilimi oynamaktadır. Türkiye'de yükseköğretimde gelişmelerin başında arz talep dengesini sağlamak, okullaşma ve eğitime erişim oranını artırmak, fırsat eşitliğini artırmak, bölgeler arası gelişmişlik düzeyi arasındaki farklılığı azaltmak gibi gerekçelerle yeni üniversitelerin açılması çarpıcı bir gelişmedir. 81 ilin tamamında en az bir yükseköğretim kurumu kurulması, bu illere ve yükseköğretim sistemine dinamizm getirmiş, ancak kalite konusunda gecikmeden tedbirler alınması gündemde kalmaya devam etmektedir.

Bu yöndeki bir başka uygulama 2001 yılında üye olunan Bologna Süreci kapsamında yükseköğretimin içeriğine dair araçların dünya ile ve Avrupa ülkeleri ile uyumlu hale getirilmesi; karşılaştırılabilir, şeffaf ve rekabet edebilirliğinin sağlanması için gerçekleştirilen çalışmalardır. Özetle, esasen 1981 yılından itibaren 3 kademeli sistemle uyumlu olan yükseköğretimin, yeterlilikler çerçevesinin oluşturulması ile şeffaflığının artırılması, her bir kademedeki yeterlilik profillerinin belirlenmesi, her bir kademeyi bitirenlerin hangi bilgi, beceri ve yetkinliğe sahip olacaklarının tespit edilmiş olması gündemdedir. Bu yeterlilikleri sağlamak üzere eğitim-öğretim programlarının anahtar kazanımlarının belirlenmesi ve kalite güvencelerinin sağlanması en öncelikli gündem maddeleri arasındadır. İçerik ve müfredat üzerinde çalışılmadan, uluslararası işbirliklerinin kalıcı olmayacağı gerçeğinden hareketle başlatılan çalışmalar neticesinde, YÖK 2010 yılında yükseköğretim yeterlilikleri çerçevesini ilan etmiştir. İlk ve ortaöğretim ile mesleki yeterliliklere ilişkin çalışmalar ve yükseköğretim yeterlilikleri ile uyum çalışmaları ise hâlihazırda devam etmektedir.⁴ 13.02.2011 tarihli 6111 sayılı kanunun 169 ve 170. maddeleri ile 2547 sayılı kanunun 44. ve 46. maddeleri değiştirilmiş, yapılan bu değişikliklerle de AYA ile uyumlu yasal altyapı oluşturulmuştur.⁵ Ders kredilerinin, öğrenme kazanımlarına dayalı öğrenci iş yükü göz önüne alınarak belirlenmesi gerektiği belirlenmiştir. Böylece Bologna Sürecine dair yapılması gereken uygulamalara yasal mevzuatta yer verilmesiyle, ülkemizde yükseköğretimin "bilgi, beceri ve yetkinlikler" doğrultusunda yeterlilikler odaklı olarak yapılmasında ve dünyayla rekabet edebilir mezunlar verilmesinde çok önemli katkı sağlayacağı beklenmektedir.

Özellikle uluslararası işbirliklerini artırmak yönünde henüz kabul edilmiş bir strateji olmamakla birlikte, yeşil belge olarak nitelenebilecek bir doküman YÖK Genel Kurul kararıyla⁶ 2011 yılında ilan edilmiş, uluslararası rekabet öncelik olarak belirlenmiş ve bu yönde *Study in Turkey*, Mevlana Değişim Programı, Türkiye Bursları, yurtdışında yerleşik TC vatandaşı araştırmacıların Türkiye'de çalışmaya özendirilmesi ve geliştirilmekte olan diğer önlemlerle ciddi bir politika yönelimi başlatılmıştır. 2010 yılında merkezi sistemle yapılan yabancı öğrenci kabul sınavı (YÖS) kal-

⁴5544 sayılı Mesleki Yeterlilik Kanunu ulusal yeterlilikler çerçevesini hazırlama görevini Mesleki Yeterlilik Kurumuna (Madde 23/A) vermiştir. MYK'nın Türkiye Yeterlilikler Çerçevesini 2014 yılında Bakanlar Kurulu kararıyla yürürlüğe girecek bir yönetmelik marifetiyle tamamlaması beklenmektedir.

⁵6111 sayılı torba yasa ile Bologna Süreci enstrüman ve mekanizmalarıyla büyük ölçüde 2547 sayılı yasaya (özellikle 44'üncü madde) dercedilmiştir.

⁶Yükseköğretim genel kurulunun 03.02.2011 tarihli toplantısında aldığı karar: yükseköğretimin yeniden yapılandırılmasına dair açıklama, <https://basin.yok.gov.tr/files/06e47dce40bf2b3484940508c36b3d3.pdf> [Erişim: 01.02.2014].

dırılmış ve diploma/derece almak üzere eğitim görmek isteyen uluslararası öğrenci kabul etme yetkisi üniversitelere bırakılmıştır. Bu sınavın kaldırılması aşağıda grafiklerde de görüldüğü üzere uluslararası öğrenci sayısında önemli bir artış sağlamıştır. Destekleyici bir başka uygulama ise yeni kurulan bir kurum olan (Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı) bünyesinde oluşturulan *Türkiye Bursları* programının özellikle gelen öğrenciler için özendirici olmasıdır.⁷ İkili işbirliklerini özendirmek için YÖK uygulamadaki birtakım engelleri yumuşatmış ve dünyanın önemli birtakım üniversiteleriyle Türk üniversitelerinin ortak diploma programları oluşturmaları desteklenmiştir.

Türkiye, kısa dönem hareketlilikte en önemli motivasyon kaynağı olan AB hareketlilik programı Erasmus programından 2004 yılından itibaren faydalanmaktadır. Her yıl giderek artan oranlarda gerçekleştirilen hareketlilik, Farabi ve Mevlana değişim programları yoluyla ulusal kaynaklı ve bütçeli programlar oluşturulmasına da esin kaynağı olmuştur. Henüz çok yüksek sayılara ulaşmamış olsa da öğrenci ve öğretim elemanı değişimi ya da hareketliliğinin artması için bu kültürün gerek yükseköğretim kurumlarında gerekse öğrenci, akademisyen ve yöneticilerde oluşması bakımından bu programların önemi büyüktür. Gerek YÖK, gerek TÜBİTAK bünyesinde oluşturulan araştırmacı değişimi fonları ve programları da uluslararasılaşma uygulamalarını destekleyici niteliktedir.

Rekabetin tüm alanlarda olduğu gibi yükseköğretim alanında da veri temelli politikalarla izlendiği ve yönlendirildiği söylenebilir. Dünyada gelişmiş yükseköğretim sistemleri, çok daha fazla ve ayrıntılı olarak karşılaştırılabilir ve sürdürülebilir veriler toplamaktalar. Bu konuda UNESCO ve OECD'nin dışında Avrupa bölgesi için Avrupa Komisyonu bünyesinde Eurydice, eğitim istatistikleri toplayıp raporlar oluşturmaktadır. Benzer şekilde AYA üye ülkelerin verileri Eurostat, Eurydice ve Eurostudent ortak çalışmasıyla toplanmakta ve değerlendirilerek ülkelerin ilgili kurumlarına rehberlik etmek üzere karşılaştırmalı durum değerlendirme raporları oluşturulmaktadır.⁸

Bu raporlarda nüfus beklentileri doğrultusunda yükseköğretimin planlaması, diploma-derece ve yeterliliklerinin hangi unsurlara dayandığı, yükseköğretime erişim ve kademeler arasındaki geçişlerin durumu, kalite güvencesi konusundaki ulusal ve kurumsal bazdaki uygulamalar, sosyal boyut olarak adlandırılan ve yükseköğretimde fırsat eşitliğini teşvik ve takip etmek için kullanılan veriler, öğrencilerin yükseköğretime devamlarını desteklemek üzere sağlanan burs ve desteklerin tespit edilmesine yönelik veriler, yükseköğretim ile istihdam edilebilirlik arasındaki bağlantının ortaya çıkarılmasına dönük veriler, uluslararasılaşma bağlamındaki uygulamalar, hareketlilik programları, uygulamaları ve hedeflerini içeren veriler ile hayat boyu öğrenme kapsamında ülkelerdeki uygulamalara dönük veriler toplanmaktadır. Yıllar bazında ülkelerin gösterdikleri gelişme

de yine diğer ülkelerle karşılaştırmalı olarak ve ortak hedeflere uyumu bakımından takip edilmektedir (Sursock, 2010). Veri toplamanın bir diğer faydası ise bu alanda dünyada hangi konuların ve başlıkların takip edildiğini, önemsendiğini ve gelecek öngörülerini yapıldığının izlenebilmesidir.

Türkiye'de YÖK gibi yükseköğretimden sorumlu ve yetkili ulusal bir kurumun varlığı belki de en fazla ulusal istatistiklerin üretilmesi konusunda fayda sağlayabilecektir. Ne var ki bu konu yakın zamana kadar YÖK'ün bilgi sistemleri altyapısındaki yetersizlikten ötürü öncelikli gündemi olamamıştı. Son günlerde YÖK'ün resmi sayfasında paylaşılan yükseköğretim temel istatistikleri ile kurumsal değerlendirme göstergeleri bu yönde atılmış önemli bir adım olmakla birlikte geliştirilmeye açık yönlerinin olduğu da kaydedilmelidir. Bundan sonraki bölümde yükseköğretime dair temel göstergelerden yola çıkarak yükseköğretim sisteminin mevcut yapısı irdelenecek ve başarılı alanların yanında, sorun alanları ve geliştirilmesi gereken alanlara da dikkat çekilerek, öngörülerde bulunulacaktır.

YÜKSEKÖĞRETİME ERİŞİMİN GÖSTERGELERİ

Kurumsal Kapasite Artışı

2014 Mart sonu itibarıyla Türkiye'de toplam 184 yükseköğretim kurumu bulunmaktadır (YÖK, 2014)⁹. Bunların 104 tanesi devlet, 80 tanesi vakıflar tarafından kurulmuştur. Yüzde olarak bakıldığında ise devlet kurumlarının %57 vakıf kurumlarının ise %43 paya sahip olduğu görülmektedir. Yükseköğretimin finansmanının kamu kaynakları dışından da desteklenmesi bakımından bu sayısal durum önemli bir gelişmedir. Ancak bu nicel gelişmenin niteliksel olarak kaliteye ve öğrenci niteliklerine ne şekilde yansıdığına da araştırılması gerekir. Kalite ve yükseköğretimin içeriği konusundaki var olan ihtiyaçların tam olarak giderildiği söylenemez, bilakis yeni kurulan yükseköğretim kurumlarının kalite konusundaki ortalamayı düşürdüğü yönünde bulgular söz konusudur. Elbette, yükseköğrenimin yaygınlaşmasının ilk evrelerinde bunun beklenen bir durum olduğunu belirtmek gerek (Şekil 1).

Yükseköğretimin ulusal bağlamdaki yönetimi ve koordinasyonunda veya kurumların iç süreçlerinde stratejik hedefler tespit edilip bu doğrultuda politikalar üretilmesi, devamlılığın sağlanması ve takip sisteminin oluşturulması, yükseköğretime dair uygulamaların planlı bir şekilde oluşturulması ve yürütülmesini sağlayacaktır.

Anayasanın 130. maddesine göre üniversiteler ancak devlet tarafından kanunla kurulabilir. Üniversitelerin kurulma amacı; ülkenin ihtiyaçlarına uygun insan gücü yetiştirmek; ortaöğretime dayalı çeşitli düzeylerde eğitim-öğretim, bilimsel araştırma, yayın ve danışmanlık yapmak, ülkeye ve insanlığa hizmet etmek olarak belirlenmiştir. Üniversiteler bu amaçları gerçekleştirmek

⁷<http://www.turkiyeburslari.gov.tr/>

⁸Eurostat için <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/>, Eurydice için http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/index_en.php ve Eurostudent için <http://www.eurostudent.eu/>

⁹17 Mart 2014 tarihi itibarıyla Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan *Yükseköğretim Temel Göstergeleri*. Bu çalışmada aksi belirtilmedikçe www.yok.gov.tr sayfasında yer alan bu göstergeler kullanılacaktır (erişim, 30.03.2014).

üzere gerekli birimlerden oluşur, kamu tüzel kişiliğine ve bilimsel özerkliğe sahiptir. 1981 yılından itibaren kanunda gösterilen usul ve esaslara göre, kazanç amacına yönelik olmamak şartı ile vakıflar tarafından, devletin gözetim ve denetimine tâbi yükseköğretim kurumları kurulabilmektedir. Devlet ve Vakıf bütün üniversiteler Yükseköğretim Kurulunun önerisi ve lisanslaması (ön akreditasyon) ile kurulur, diplomaları ulusal düzeyde otomatik olarak tanınır.

Yükseköğretim sistemimizde son on yıllık dönemde sayısal ve yapısal olarak önemli gelişmelerin yaşandığı bir süreç yaşanmaktadır. 2002 yılında Türkiye’de 53’ü devlet, 23’ü vakıf olmak üzere toplam 76 üniversite bulunurken, on yıllık dönemde neredeyse bir buçuk kat artışla 2014 yılı sonunda bu sayı 104 devlet, 84 vakıf olmak üzere toplam 184 yükseköğretim kurumuna ulaşmıştır. Okullaşma oranının artırılması, fırsat eşitliği ve yükseköğretime erişimi artırma gibi işlevler sebebiyle yeni üniversitelerin açılması oldukça pozitif bir gelişmedir. Ancak üniversite sayılarının ve öğrenci kontenjanlarının artırılması konusundaki çalışmaların planlı hedefler ve tamamlanmış altyapı çalışmaları doğrultusunda oluşturulduğunu söylemek biraz zordur. Bu nedenle de uygulamada birçok sorunlarla karşılaşıldığı görülmektedir.

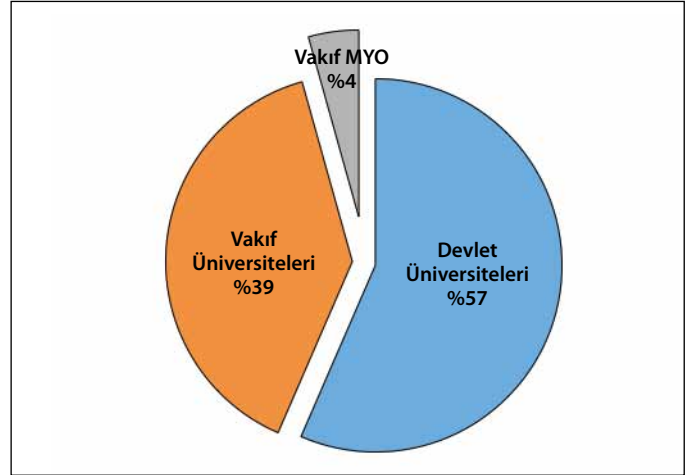
Yükseköğrenime Erişim Kapasitesi ve Öğrenci Sayılarındaki Artış

Yükseköğretimde Mart 2014 itibarıyla toplam 5.439.300 öğrenci bulunmaktadır. Öğrencilerin kademelere göre dağılımı Şekil 2’de görüldüğü üzere lisans kademesinde yoğunlaşmış durumdadır. Yüksek lisans ve doktora öğrencilerinin oranı %6’dır.

Ön lisans öğrenci sayıları toplam 1.570.546, bu sayının devlet üniversitelerinde bulunan öğrenci oranı %95’e denk gelmektedir. Vakıf meslek yüksekokullarının payı çok düşük oranda kalmaktadır. Ön lisansa kayıtlı öğrencilerin yarısı açık öğretim veya uzaktan öğretim programlarına kayıtlıdır. Bu oran, açık öğretim programlarının oluşturulması, düzenlenmesi, sürdürülmesi, ölçme ve değerlendirmesinin yapılması, üst kademelere geçiş oranları başta olmak üzere kalite güvencelerinin ne şekilde sağlandığına dönük somut bilgilere ve araştırmalara ihtiyaç bulunduğuna işaret etmektedir (Şekil 3).

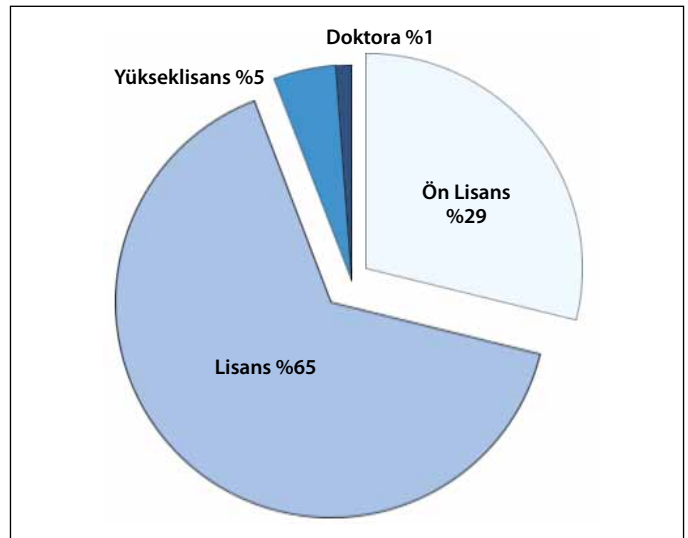
Lisans öğrenci sayısı toplam olarak 3.554.035 ile çoğu ülkenin öğrenci sayısından fazladır. Örneğin, Avrupa Yükseköğretim Alanındaki ülkelerden Rusya’nın ardından en çok öğrenci sayısına denk gelmektedir. Bu sayının da %93’lük kısmı devlet üniversitelerinde kayıtlı iken, Vakıf yükseköğretim kurumlarının payı sadece %7 durumdadır. Bu göstergeler devlet ve vakıf yükseköğretim kurumlarındaki öğrenci dağılımının sorgulanması gerektiğini göstermektedir. Lisans öğrencilerinin yüzde 48’i ön lisans öğrencilerinin ise yüzde 54’ü açıköğretim (uzaktan eğitim dâhil) öğrencisidir. UNESCO verilerine göre dünyada yükseköğretimin kitleselleşmesine dair çarpıcı göstergelere göre 1960’larda 13 milyon olan öğrenci sayısı, 2005 yılında 137 milyon, 2006 yılında bu sayı 144 milyona ulaşmıştır (Şekil 4).

%57 devlet, %43 vakıf yükseköğretim kurumunun bulunduğu göz önünde tutulduğunda öğrenci oranlarının %93 devlet, %7 vakıf üniversitelerine dağılmış olmasının izah edilmesi gere-

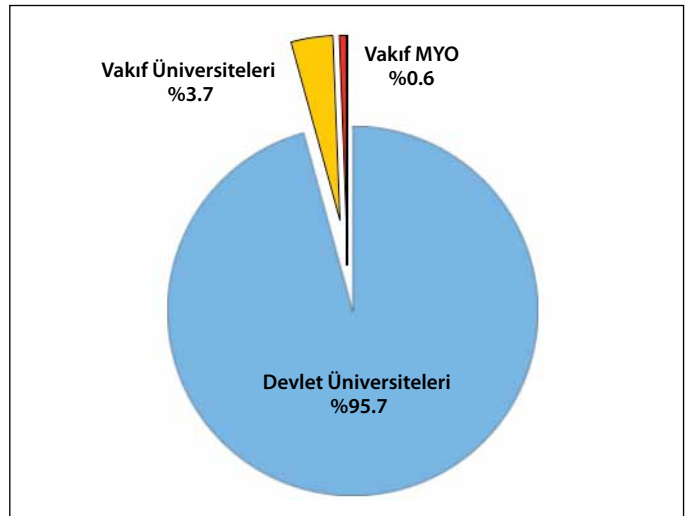

Şekil 1: Yükseköğretim kurumlarının türleri.

Kaynak: (YÖK Web veri tabanı).

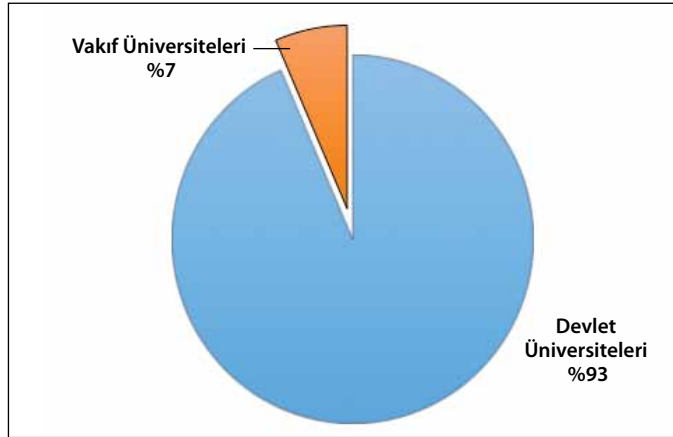

Şekil 2: Kademelere göre öğrenci dağılımı.

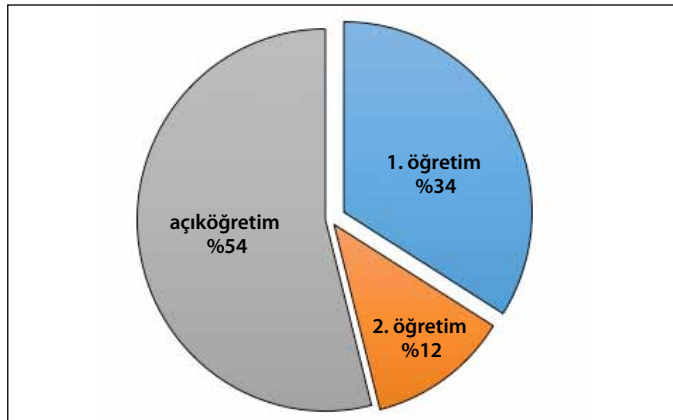

Şekil 3: Ön lisans öğrenci sayısı.

kiyor. Kuşkusuz, devlet üniversitelerinin neredeyse ücretsiz olması, kapasitelerinin yüksek olması ve her ilde ve hatta birçok ilçede birimlerinin bulunması bu görünümde belirleyicidir. Bu

Şekil 4: Devlet ve Vakıf Üniversiteleri Lisans öğrenci oranları.

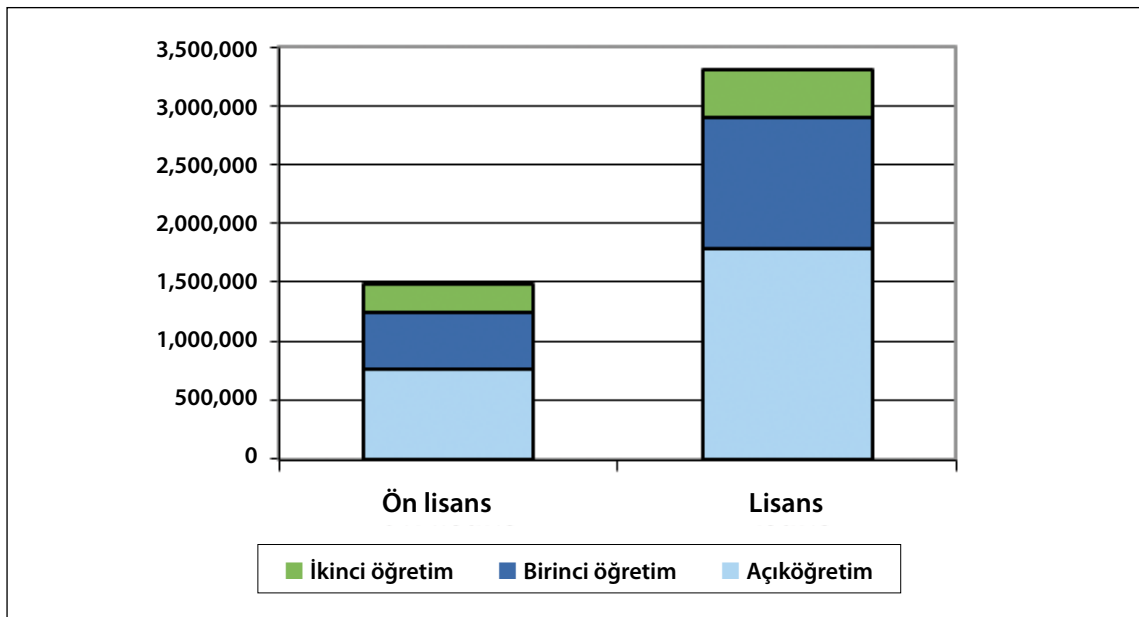

Şekil 5: Öğrenim türlerine göre öğrenci dağılımı.

rada iki konuya açıklık getirmek gerekirse, lisans öğrencilerinin yarıya yakın kısmı açık öğretim programlarına kayıtlıdır ve açık öğretim programları yoğun bir şekilde Anadolu Üniversitesi tarafından gerçekleştirilmektedir. Ancak böyle olsa bile yüksek öğretim kurum sayılarıyla orantılı öğrenciye sahip olmadıkları görülmektedir. Devlet üniversitelerinde ise %17'ye denk gelen normal öğretimde kayıtlı öğrenci olduğu görülmektedir. Lisans öğrencilerinin vakıf ve devlet üniversitelerine dağılımındaki belirgin fark, vakıf üniversitelerinin açılması, programlarının oluşturulması gibi aşamalarda hassas olunması gerektiğini göstermektedir.

Lisans eğitiminde dikkat çeken bir başka gösterge, öğrenci sayılarının açık öğretim, birinci ve ikinci öğretime dağılımıdır. Yukarıda da değinildiği gibi devlet üniversitelerindeki 3.322.866 toplam lisans öğrenci sayısının %54'ü kadarı açık öğretim ve uzaktan öğretim programlarında kayıtlıdır. 401.497 öğrenci ise ikinci öğretim programına kayıtlıdır ve oransal olarak %12'dir. Bu oranlardan hareketle açık öğretim, uzaktan öğretim ve 2. öğretim programlarının oluşturulmasında ve yürütülmesinde kalite güvencesinin önemi ortaya çıkmaktadır (Şekil 5, 6).

Mevcut toplam öğrenci sayısının son 10 yıldaki artış trendine bakıldığında, nüfus beklentilerine uygun bir şekilde artışa sahip olduğu görülmektedir. Özellikle 2008 yılından itibaren gerek yeni üniversitelerin artması, gerek programlardaki kontenjan sayılarının artması yönünde alınan kararların, öğrenci sayısını belirgin bir artış eğilimine yönlendirdiği görülmektedir. Bu eğilim grafiğinin ancak ÖSYM sayfasında yer alan istatistiklerden oluşturulabilmesi ve yüksek öğretimde oluşturulan verilerin cinsiyet temelli olmaması Yükseköğretim Kurulunun gidermesi gereken eksiklikler olarak göze çarpmaktadır. Mevcut öğrencilerin yaklaşık olarak %54'ü erkek %46'sı kadındır. Bu oran Avrupa ülkeleriyle kıyaslandığında yükseköğretime erişimde kadınlar için görece dezavantajlı bir durum olduğunu göstermektedir (Eurydice, 2010). Geliştirilen fırsat eşitliği ve eğitime erişim ve

Şekil 6: Açık, uzaktan ve ikinci öğretimde kayıtlı öğrenci oranları

eğitime devam politikalarında sosyo-ekonomik durum ve cinsiyet bazlı göre takibin yapılması gereklidir (Şekil 7).

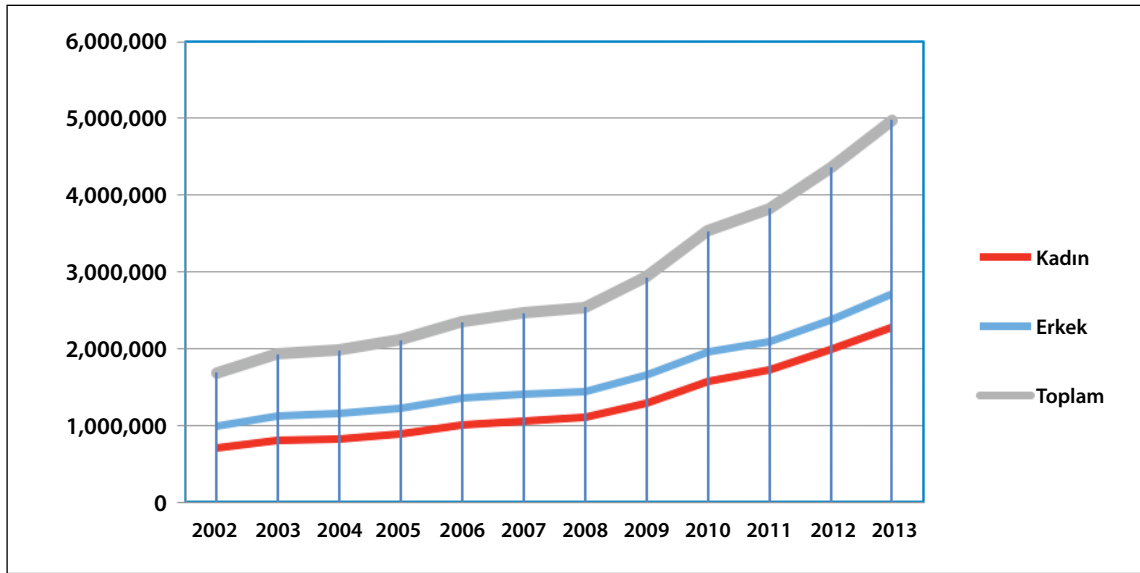
OECD verilerine göre dünyada 2010 yılında 25-34 yaş arası üniversite mezunu sayısı 129 milyon olup, 2020'de bu sayının ikiye katlanıp 204 milyona ulaşacağı öngörülmektedir (Şekil 8).

Yükseköğretimin İnsan Kaynakları Profili

Türkiye'de öğretim üyeleri daimi statüde istihdam edilen profesörler ve doçentler ile sözleşmeli olarak istihdam edilen yardımcı doçentler olarak belirlenmiştir. Bunların yanında araştırma görevlisi, okutman, öğretim görevlisi, uzman ve çevirici kadroları yer almaktadır. Öğretim elemanı sayısı son 12 yılda

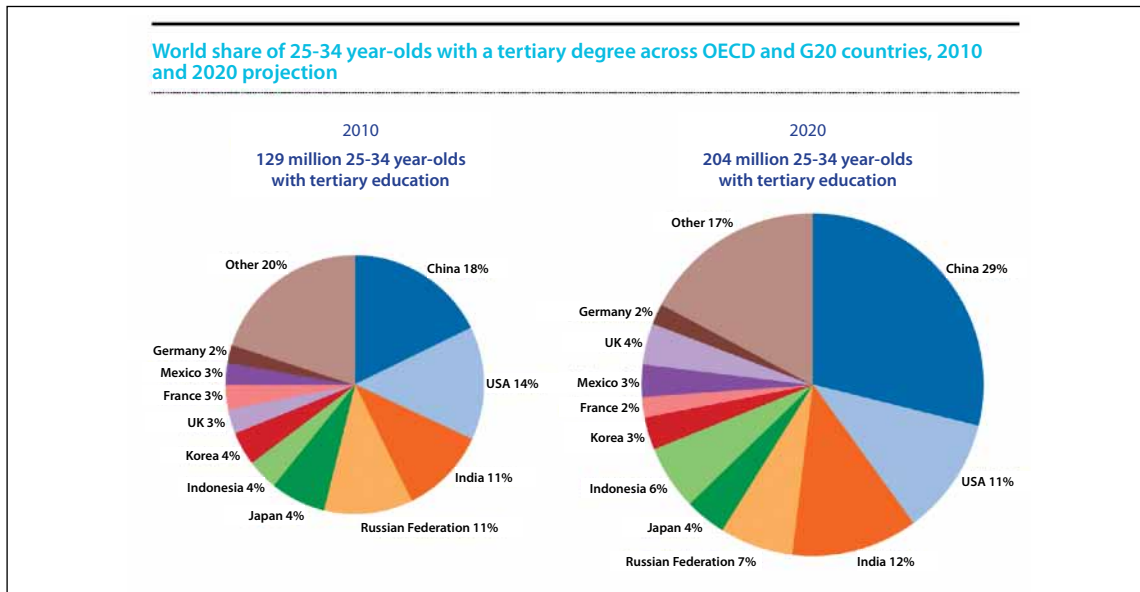
%100 artışla 71,200'den 140,000'e ulaşmıştır. Ama bu oran üniversite ve öğrenci sayısı ile karşılaştırıldığında düşük düzeyde kalmaktadır. Çünkü üniversite sayısı bu süre içinde 76'dan 184'e çıkarak % 120'den fazla bir artış göstermiştir.

Şekil 9'da görüldüğü gibi öğretim elemanlarının %14'ü en üst akademik unvan olan profesörlerden oluşmaktadır. Doktora sahibi akademik personelin edindiği ilk mesleki unvan olan yardımcı doçentliğe sahip olanların oranı %22 iken, doçentlerin oranı ise %9'da kalmaktadır. Doçentlik başvuru kriterleri ve sınavının akademik kariyerde en zorlayıcı aşama olduğu söylenebilir. Oysa profesörlük ünvanı üniversitelerden alınan kadroya bağlı olduğu için, doçentlikte 5 yılını dolduran hemen

Şekil 7: Öğrenci sayısındaki artış eğilimi.

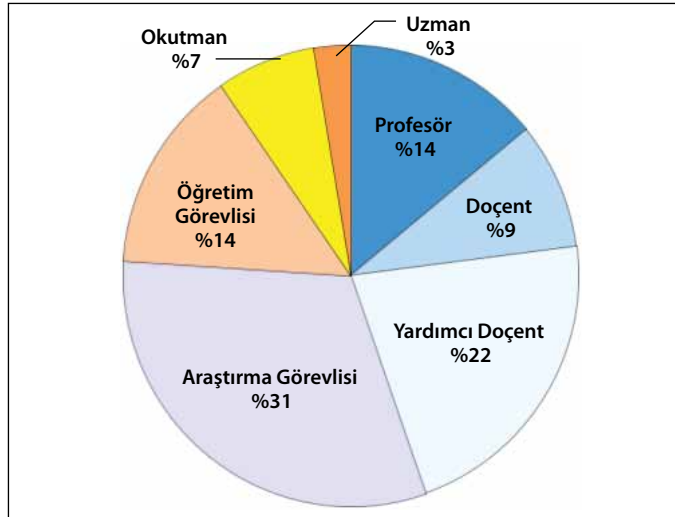
Kaynak: ÖSYM yıllık istatistikleri.

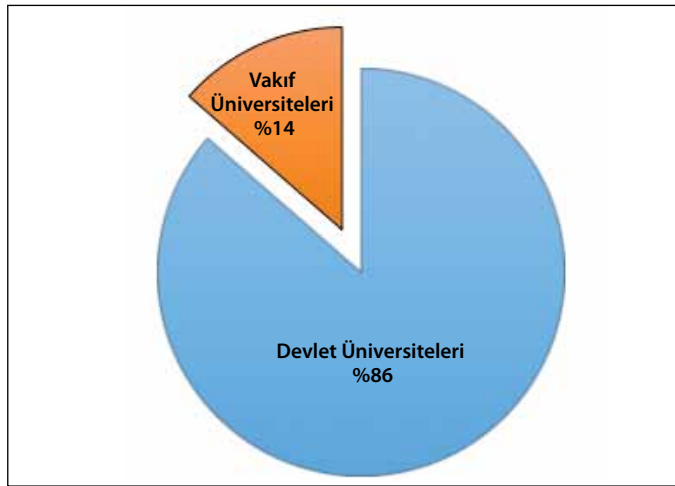
Şekil 8: 25-34 yaş nüfusunun yükseköğretim derecesi edinme durumu 2010 ve 2020¹⁰.

Kaynak: OECD (2012) Education Indicators in Focus.

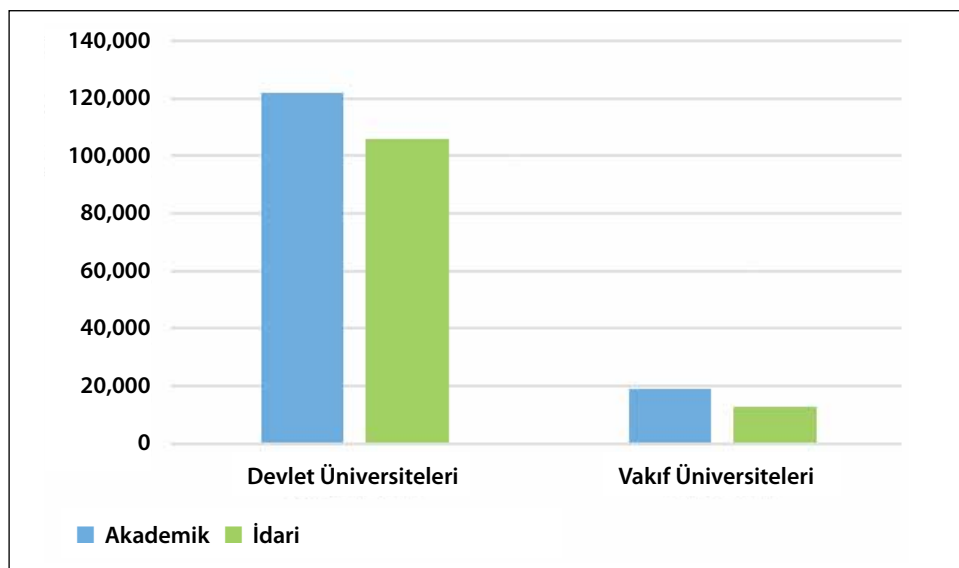
¹⁰Grafik UK Higher Education International Unit tarafından hazırlanan International Higher Education in Facts and Figures Raporunda OECD Education Indicators in Focus- 2012 verilerine dayanarak hazırlanmıştır. <http://www.international.ac.uk/media/2416084/intfacts2013.pdf>

Şekil 9: Ünvanlara göre öğretim elemanı oranları.

Şekil 10: Vakıf ve Devlet Üniversitelerinde görevli öğretim elemanları.

Şekil 11: İdari personel oranları.

herkesin yeterli yayın sahibi olması halinde profesör olması mümkündür. Benzer şekilde özellikle gelişmekte olan üniversitelerdeki ihtiyaçlar doğrultusunda doktora sahibi akademik personele daha çok yardımcı doçent unvanı verildiğinden bu oran %22'lere ulaşmıştır. Bu grafiğin gösterdiği bir başka durum ise Türkiye'de yükseköğretim sisteminde akademik personelin genç bir nüfusa sahip olduğudur. Zira %31 oranındaki araştırma görevlileri ile %22 oranındaki yardımcı doçentler, toplam akademik personelin yarısından fazla bir oranına tekabül ediyor. Bu tablo, niteliğe dair herhangi bir ipucu vermemekle birlikte genç bir yapıya sahip akademik profilin akademik kariyer konusunda özendirici politikalara ihtiyaç duyacağına işaret etmektedir.

Devlet ve vakıf üniversitelerindeki öğretim elemanı oranı da öğrenci oranına benzer şekildedir. Burada yarı zamanlı olarak dışarıdan ders vermek suretiyle vakıf üniversitelerine katkı veren devlet üniversitesindeki ya da ders bazında görevli akademisyenlerin bu orana dâhil olmadığını vurgulamak gerekir (Şekil 10).

Üniversitelerde görev yapan idari personelin sayısı ve niteliği konusunda da çok az şey bilinmektedir. En son açıklanan yükseköğretim göstergelerinde ilk defa idari personel sayılarının paylaşıldığı görülmektedir. Aşağıda Şekil 11'de yer aldığı haliyle akademik personel sayısına yakın bir idari personelin olması dikkat çekicidir. Ancak hangi ünvanların idari personel olarak değerlendirildiği açıklanmamıştır. Buna rağmen, geçici görevli idari kadrolardaki akademisyenlerin sayılmadığı düşünülmektedir.

Öğretim elemanlarının cinsiyet dağılımına bakıldığında da ilginç sonuçlar çıkmaktadır ve yine politika oluşturma konusunda önemli ipuçları vermektedir. Akademik kariyerin başlangıcı olan araştırma görevliliğinde mevcut sayılara göre kadın-erkek sayıları 20.062 ve 20.877 şeklinde birbirine çok yakındır. Oysa akademik kariyer ilerledikçe durumun kadın akademisyenler aleyhine katlanarak değiştiği görülmektedir. Şöyle ki, bu sayı yardımcı doçentliğe gelindiğinde 10.166 ya 17.219 olarak er-

kekler lehine değişmekte, doçent sayılarında ise 7.420 erkeğe oranla kadın sayısının 3.542 ile yarıya düştüğü görülmektedir. Profesörlük aşamasında ise toplamdaki 17.800'un ancak 5007'sinin kadın olduğu bir tablo ortaya çıkmaktadır. Akademik kariyerin başlangıcında eşit orandaki dağılımın en üst aşamaya gelindiğinde 1/3 oranına düşmesi bu konuda yeni politikalara gereksinim olduğuna işaret etmektedir. Kadın sayısının fazla olduğu tek akademik unvan okutmanlıktır. Kariyer ilerlemesi planlanmamış bu unvankilerin daha çok yabancı dil öğretimi için istihdam edildiği düşünüldüğünde, kadınlara cazip geldiği ya da erkekler tarafından tercih edilmediği sonucuna ulaşılabilir. Esasen, Türkiye'de son yıllarda kadınların akademik hayata katılımının özendirildiği veya engellerin azaltıldığı için bu görünümün ortaya çıktığı, dolayısıyla olumlu bir trendin sözkonusu olduğu söylenebilir.

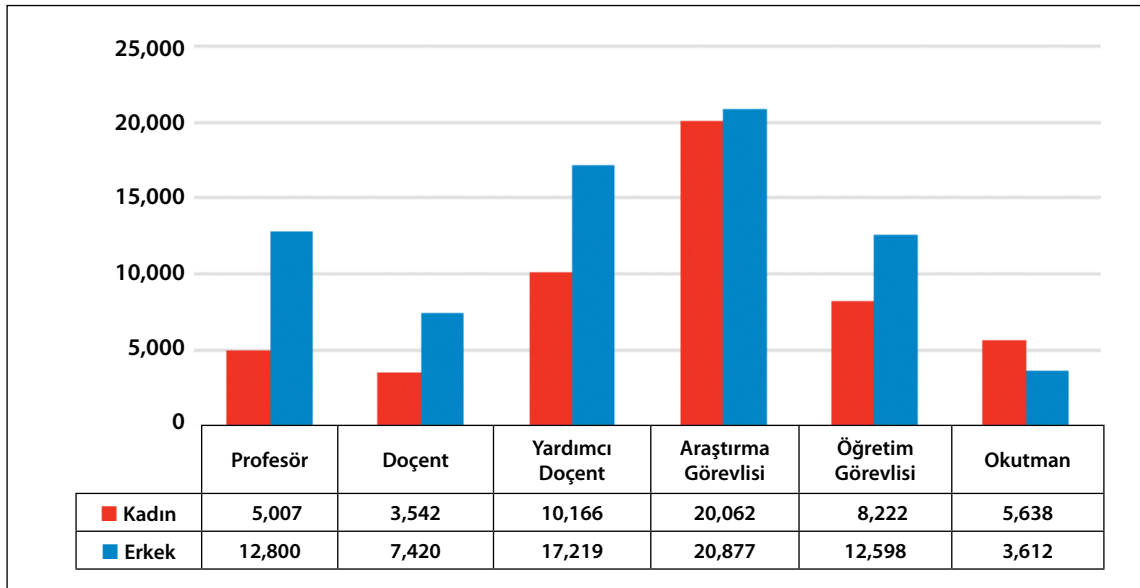
Cinsiyet dağılımındaki durum dünyada da çok farklı değildir. Hatta yükseköğretim sistemimizde gerek gelirin düşük olması, gerek esnek çalışma imkânları nedeniyle kadın akademisyen sayısı birçok ülkeden daha fazladır. Ancak dikkat çekilmesi gereken çok önemli bir nokta, bu oranın karar alma süreçlerinde, yani idarecilik pozisyonlarında yeterli düzeyde temsil edilmemiş olmasıdır. Bu konuda da derlenen yeterli istatistik bulunmadığı için yükseköğretimde kadın rektör sayısı dışındaki diğer akademik ve idari yönetici sayıları ve oranlarının (rektör yardımcısı, dekan, dekan yardımcısı, enstitü müdürü, bölüm başkanı, anabilim dalı başkanı, genel sekreter, genel sekreter yardımcısı, daire başkanı vb) cinsiyet dağılımı Nisan 2014 itibarıyla bilinmemektedir. Gerek uluslararası yükümlülükler, gerekse ulusal planlamalar bakımından yükseköğretimdeki bütün verilerin cinsiyet bazlı toplanması gerekmektedir. Kadın akademisyenlerin kariyer gelişimlerinin önündeki engellerin tespit edilmesi ve çözüm üretmek üzere politikalar oluşturulması ancak bu verilerin elde edilmesinin ardından olabilecektir (Şekil 12).

YÜKSEKÖĞRETİMDE ULUSLARARASI LAŞMA ÇALIŞMALARINDAKİ PARADİGMALAR

Yükseköğretimde uluslararasılaşma kavramının içi çok farklı şekilde doldurulmaktadır. Kimileri uluslararasılaşmayı sadece öğrenci çekmek olarak kısıtlı bir tanıma sıkıştırılmaktadır. Uluslararasılaşma bu yazının başından itibaren yer verildiği gibi yükseköğretimin bütün alanlarında uluslararası perspektifin hakim olmasıdır. Yani müfredattan öğrenciye, öğretim elemanından diplomaların tanınmasına kadar pek çok boyutu ilgilendirir ve bu alanlarda politikalar gerektirir. Uygulamada uluslararasılaşmanın en somut görünen yüzü elbette hareketliliktir. Bazılarının uluslararasılaşmayı sadece hareketlilikten ibaret sanmasının da aslında buradan kaynaklandığı söylenebilir.

Son yıllarda yükseköğretimde uluslararasılaşma perspektifi doğrultusunda ulusal ve kurumsal düzeyde akademik ve kültürel çeşitliliği sağlamak üzere önemli gelişmeler olmaktadır. Üniversitelerde dünyanın birçok farklı ülkesinden öğrenci eğitim görmektedir. Küresel gelişmelerin kaçınılmaz bir yansıması olan "hareketlilik" olgusu kapsamında kolaylaştırıcı yeni birçok düzenleme yapılmaktadır. Gerek uzun dönem (diploma/derece almaya yönelik) ve gerekse kısa dönem (kredi almaya yönelik) hareketlilik programları özendirilmekte, Türk öğrencilerin farklı ülkelerde eğitim alması ve uluslararası öğrencilerin Türkiye'deki üniversitelere gelmesini kolaylaştırmak üzere çeşitli programlar geliştirilmekte veya mevcut olanlar özendirilmektedir.

Bu çerçevede, Türkiye'de yükseköğretim kurumlarına kendi imkânlarıyla, üniversitelerin çift diploma programları ve Türkiye Bursları kapsamında kayıt yaptıran uluslararası öğrenciler için farklı giriş koşulları oluşturabilmektedirler. Her üniversite akademik konular ve öğrenci yaşamına dair konularda uluslararası öğrencilere yardımcı olmak üzere uluslararası öğrenci ofisi adıyla birimler oluşturmuştur. Yükseköğretim kurumları dünyanın tanınmış üniversiteleriyle ikili işbirlikleriyle çift diploma/derece programları oluşturabilmektedirler. Bu programlara

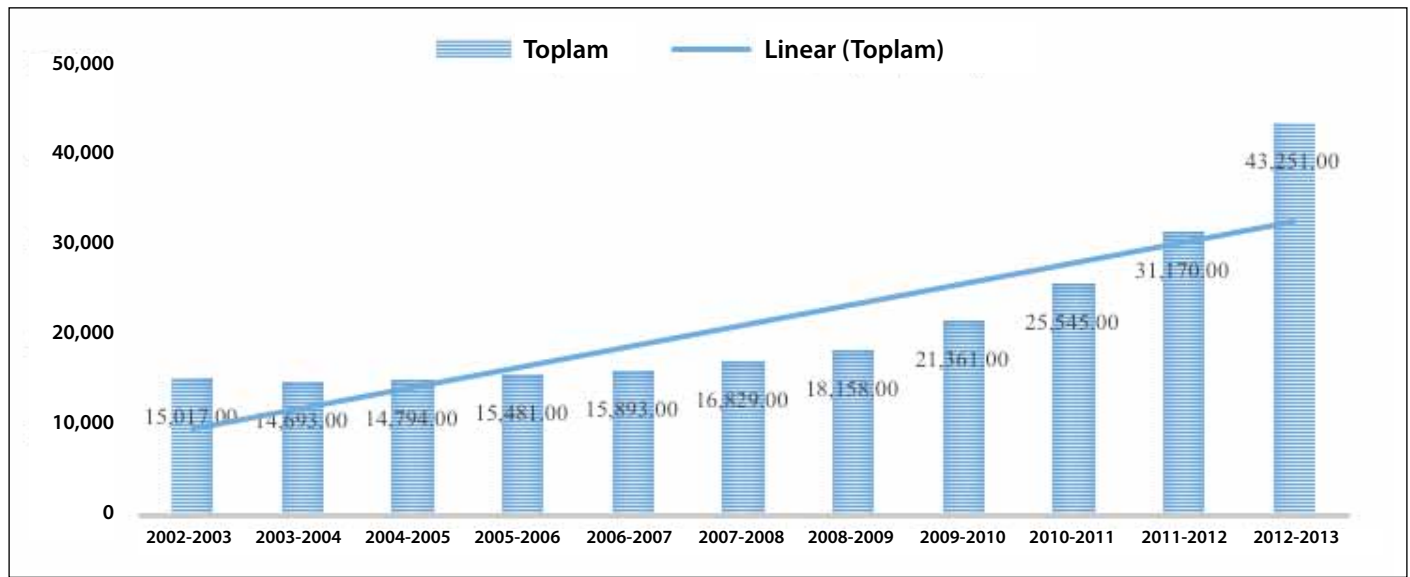

Şekil 12: Öğretim elemanları cinsiyet dengesi.

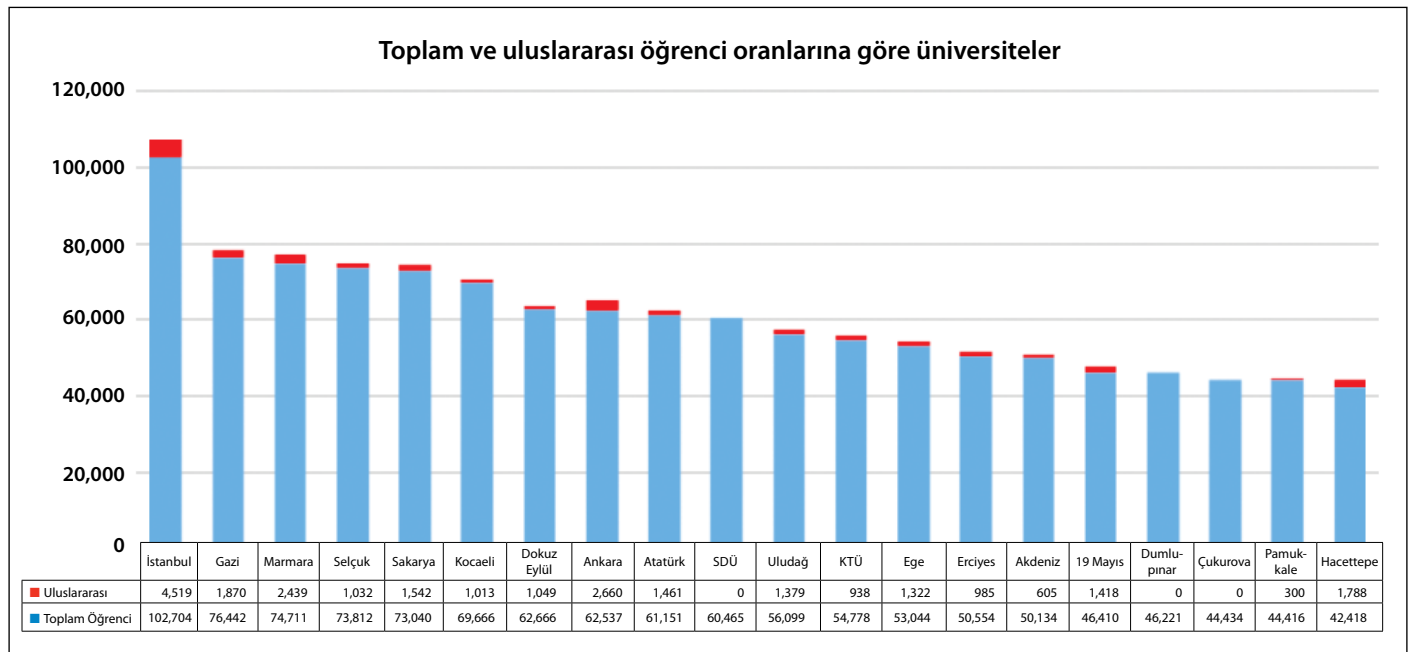
kayıt yaptıran öğrencilerin öğrenim koşulları, iki üniversitenin karşılıklı mutabakatı ile belirlenmektedir. 2012 yılından itibaren yükseköğretiminin uluslararasılaşma öncelikleri doğrultusunda uluslararası öğrenciler için verilen tüm burslar *Türkiye Bursları* adıyla birleştirilmiş ve koordinasyonu Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığına verilmiştir. Türkiye Bursları, Türkiye’de yükseköğretim seviyesinde öğrenim görecekt öğrencilere verilen karşılıksız burs programlarından oluşmaktadır. Türkiye Burslu olmaya hak kazanan öğrenciler, Türkiye üniversitelerinde yerleştikleri bölümde öğrenim gördükleri süre boyunca burslu olarak öğrenim görmektedirler. Türkiye’deki yükseköğretim kurumlarında burslu olarak öğrenim görecekt yabancı uyruklu

öğrencilerin yerleştirme işlemleri de YÖK tarafından merkezi olarak yapılmaktadır (Şekil 13).

Şekil 14’te yer alan 20 üniversite en fazla sayıda öğrenciye sahip üniversitelerin sıralamasında uluslararası öğrenci oranlarını göstermektedir. Üniversitelerin kuruluş tarihleri, metropolde bulunmaları, uluslararasılaşma çalışmalarına öncelik vermeleri gibi unsurlara rağmen toplam öğrenci sayısına kıyaslandığında uluslararası öğrenci oranları çok düşük kalmaktadır. Öğrenci sayısı ilk 20 içinde olmayan ancak buna rağmen uluslararası öğrenci sayısı sıralamasında daha üst sıralarda bulunan üniversiteler vardır. Toplam öğrenci sayıları bakımından ilk sıralarda olan

Şekil 13: Yıl bazında Türkiye’deki uluslararası öğrenci sayısı.

Şekil 14: Üniversitelerin toplam ve uluslararası öğrenci oranları.

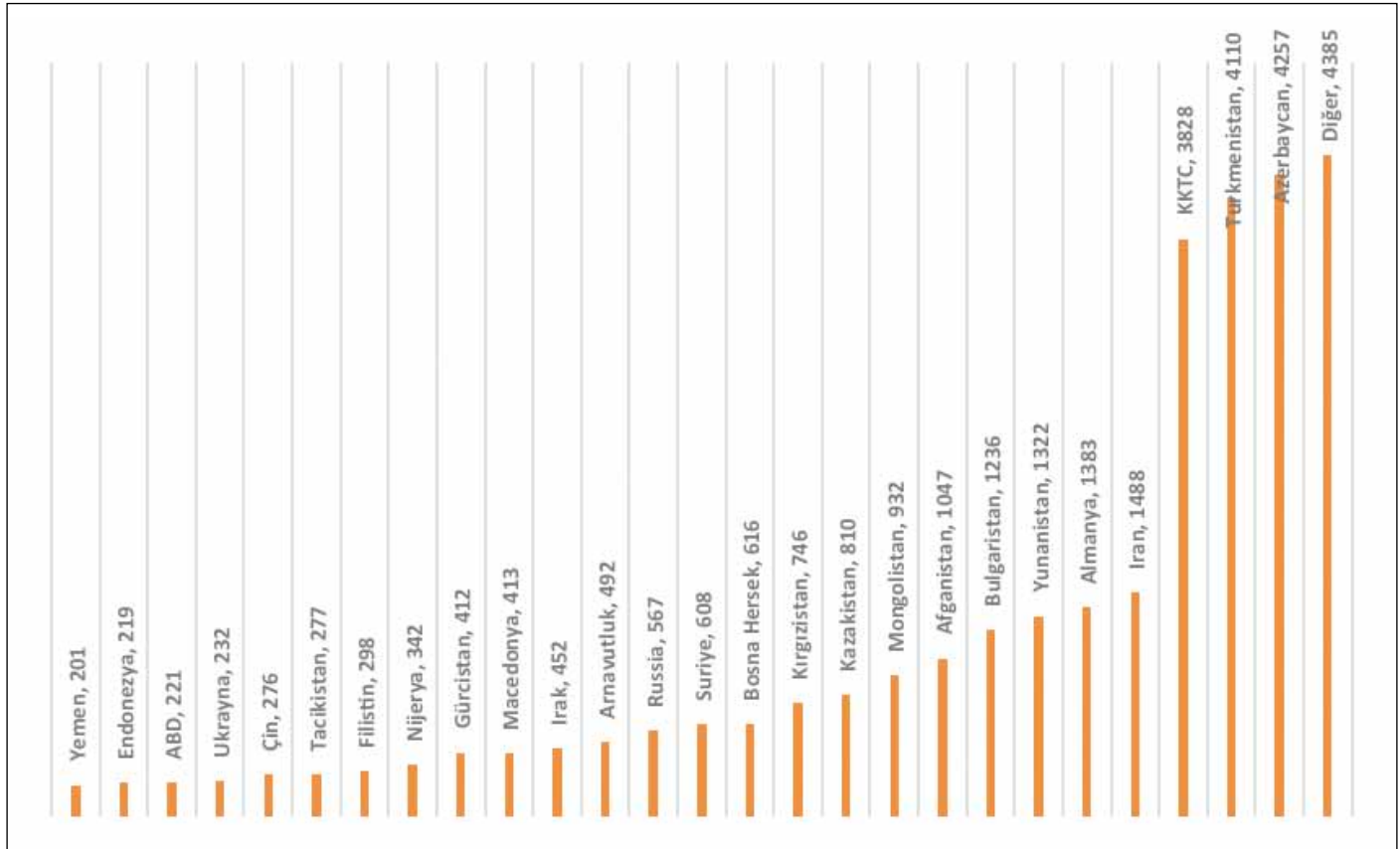
üniversiteler bekleneceği gibi devlet üniversiteleridir. Yabancı öğrenci sayısı toplam öğrenci sayısı içinde görece daha yüksek orana sahip üniversiteler ise daha çok vakıf üniversitelerinden oluşmaktadır. ODTÜ ve Boğaziçi gibi uluslararası bağlantıları konusunda başarılı üniversiteler istisna olarak kalmaktadır.

Aşağıda ÖSYM istatistiklerinde yer alan “yabancı öğrenci” istatistiklerine göre oluşturduğumuz grafikte (Şekil 15) üniversitelerde eğitim görmekte olan uluslararası öğrencileri geldikleri ülkelere göre değerlendirildiklerinde, en fazla öğrencinin sırasıyla Azerbaycan (%14), Türkmenistan (%13) ve KKTC (%12) gibi komşu ve Türk nüfusa sahip ülkelere geldiği görülmektedir. Bu oranı diğer komşu ülkeler olan İran, Yunanistan ve Bulgaristan takip etmektedir. %4 oranda olduğu görülen Almanya’dan gelen öğrencilerin ise asıl orijin olarak Türk kökenli ailelerden olduğunu söylemek gerekir. Geriye kalan ülkeler ise çoğunluğu İslam ülkesi olan ve ülkeler arasında ekonomik, siyasi ve kültürel irtibatların da yoğun olduğu ülkelerdir. Türkiye Bursları benzeri araçlarla özendirici hale getirilmek istenen uluslararası öğrenciler için hedef kitle eğer daha çok komşu ülkeler ve İslam coğrafyası ise bu tablo bu yaklaşımı teyit etmektedir. Ancak dünyanın diğer ülkelerinden ve bölgelerinden de öğrenci çekmek gibi bir hedef var ise, Türk yükseköğretiminin uluslararasılaşma ve hareketlilik stratejisi henüz ilan edilmediği ve uygulamaya öngörülen mekanizmalarıyla tam olarak konmadığı için bunu bilmek mümkün değildir.

Dünya genelinde hareketlilikten faydalanan öğrenci sayısı konusunda farklı kaynaklar farklı rakamlar ifade etmektedirler. Ancak yabancı öğrenci sayısının dünyada yaklaşık 3 milyon civarında olduğu düşünülmektedir. Bu rakam 1999 yılında 2 milyonun altındaydı ve 2020 için yapılan projeksiyonlarda ise 8 milyona yaklaşacağı tahmin edilmektedir (OECD, 2012).

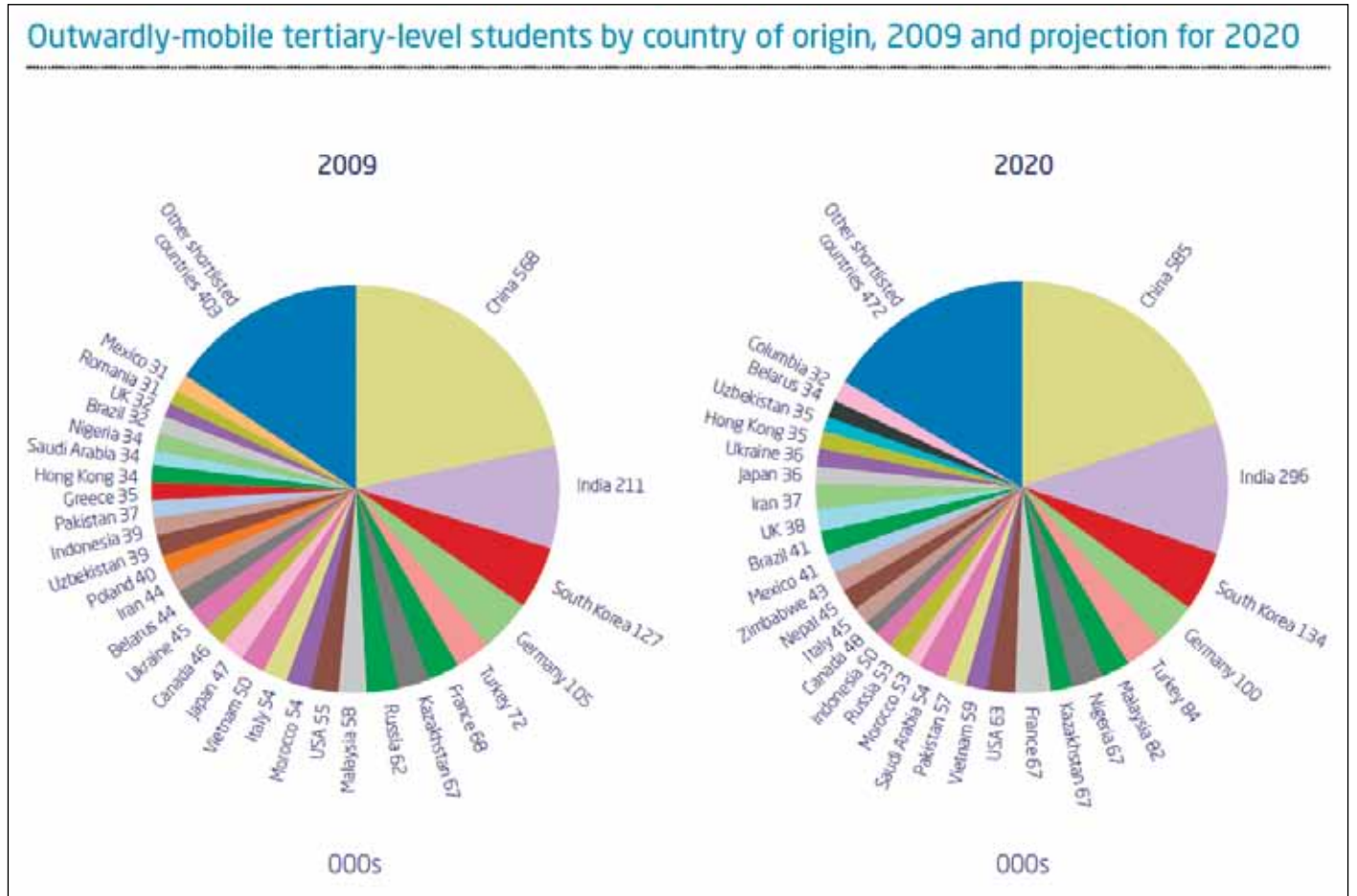
Küresel rekabette ülkeler, uluslararası öğrencilerden aldıkları payı da artırmak için çabalamaktadırlar. Ancak burada dikkat edilmesi gereken nokta, fazla sayıda yurtdışına öğrenci gönderiyor durumda olmak bir ülke için başarısızlık değildir. Genç nüfusunun ve öğrencilerinin ne kadarının yurtdışı deneyimden faydalanacağını planlayarak, küresel nitelikte insan kaynağı yetiştirmenin ülkelere getireceği faydaları da unutmamak gerekir. Aşağıdaki grafiklerde 2009 gerçekleşme oranı ve 2020 öngörülerinde en fazla oranda öğrencisini yurtdışına gönderecek olan ülkelerin Çin, Hindistan, Güney Kore, Almanya ve Türkiye olduğu görülmektedir (Şekil 16). Aynı grupta olduğumuz diğer ülkelerin ekonomik gelişmişliklerine bakıldığında yurtdışında öğrenci bulundurmanın ekonomiye önemli derecede katkı sağladığı söylenebilir.

Kısa dönem hareketlilik olarak da adlandırılan ve öğrencilerin belirli sayıda kredi almak ve öğrenimlerinin sadece bir kısmını geçirmek üzere gerçekleştirdikleri hareketlilik, ülkemiz bakımından AB Eğitim programlarından Erasmus kapsamındaki

Şekil 15: Geldikleri ülkelere göre uluslararası öğrenciler.

Kaynak: ÖSYM Yıllık İstatistikleri.

Şekil 16: Dünyada yurtdışında okuyan öğrenci oranları ve 2020 projeksiyonu¹¹.

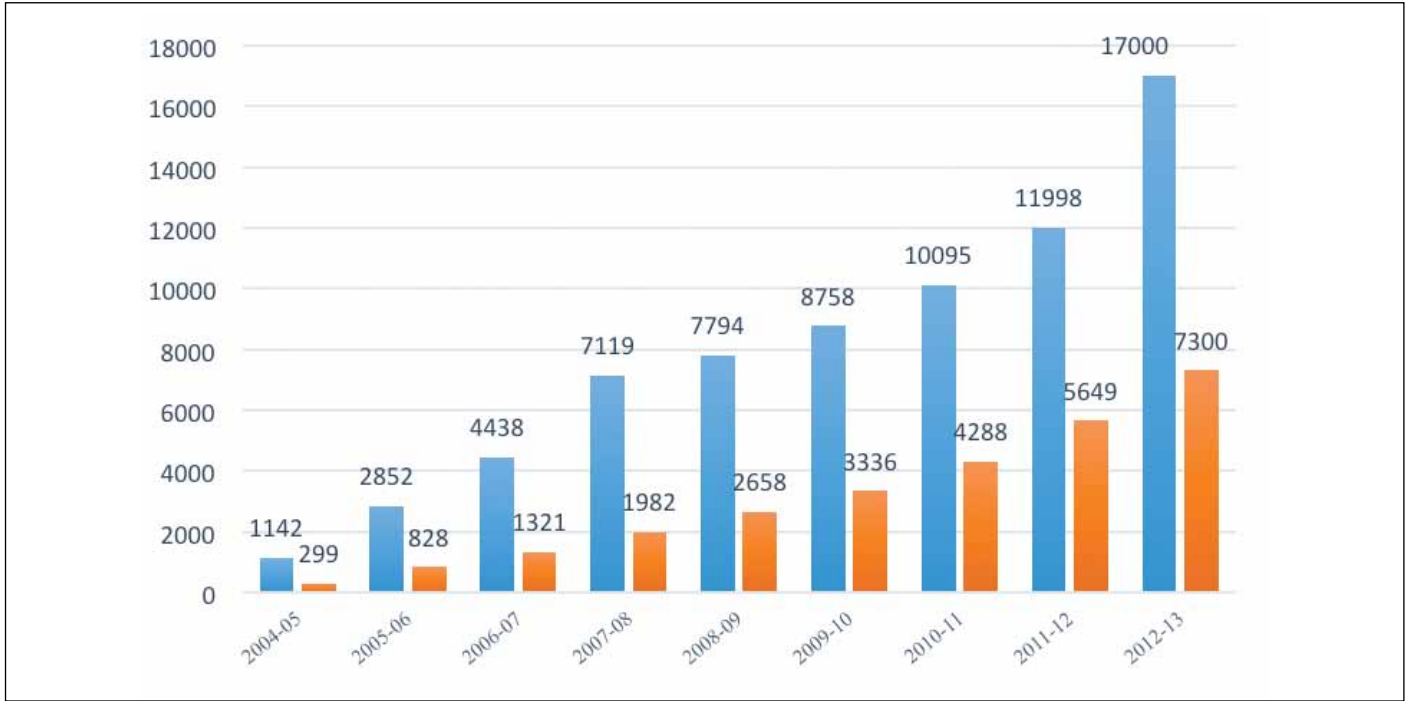
hareketliliğe işaret etmektedir (Erdoğan, 2010). 2004 yılından itibaren üniversitelerimizin yer aldığı Erasmus programı Türkiye’de uluslararasılaşma kavramının somutlaşmasında ve anlaşılmasında önemli bir işlev görmüştür (Oğuz, 2013). Türkiye programdan faydalanan ve bütçe bakımından önde gelen ülkelerdendir. Ancak toplam öğrenci nüfusuna oranlandığında değişim oranları çok düşük düzeyde kalmaktadır. Aşağıdaki grafik yıllar bazında giden ve gelen öğrenci hareketliliğindeki eğilimi göstermektedir. Buna göre 2012-13 eğitim-öğretim yılında toplam 17.000 öğrenci Erasmus programı kapsamında yurtdışındaki üniversitelere gitmiş, toplam 7300 öğrenci ise Türkiye’deki üniversitelere gelmiştir. Hem giden hem de gelen öğrenci sayıları Türkiye’deki toplam öğrenci sayısına göre kayda değer bir orana ulaşmamaktadır (Şekil 17).

Öğrenci sayımız gözönüne alındığında hareketlilik konusunda daha geniş çaplı çalışmalara ihtiyaç olduğu görülmektedir. Eurostat, Eurydice ve Eurostudent’in yaptıkları son çalışmalarda, ülkemiz, çok az gelen ve giden öğrenciye sahip olan “kapalı ülkeler” sınıfında yer almaktadır (Bologna Process Implemen-

tation Report, 2012, s. 162). 2009 yılında gerek Bologna ülkeleri, gerek AB Komisyonu 2020 yılına kadar AYA’daki mezunların %20’sinin hareketlilikten faydalanmış olmasını hedeflemiştir. Bu doğrultuda Türkiye’nin hedef ve stratejilerini ilgili kurumlarla iletişim halinde belirlemek gerekmektedir (Bologna Bakanlar Konferansı Deklarasyonu, 2009). Aşağıdaki AB Komisyonu istatistiklerine göre Türkiye Erasmus programlarından faydalanan ülkeler içinde ilk 10 ülke arasında yer almaktadır, ancak yükseköğretim sisteminin büyük olması Erasmus hareketliliğinden yararlanan öğrencilerin düşük oranda çıkmasına neden olmaktadır (Şekil 18).

Türkiye’deki yükseköğretim kurumlarının yurtdışındaki yükseköğretim kurumları ile öğrenci ve öğretim elemanı değişimi gerçekleştirmek üzere 2011 yılında *Mevlana Değişim Programı* başlatılmıştır. AB Hayat Boyu Öğrenme programlarının yükseköğretim için belirlenmiş olan Erasmus değişim programına benzer bir yapıyla öğrenciler (önlisans, lisans, yüksek lisans, doktora) yurtdışındaki bir yükseköğretim kurumunda 1 veya 2 yarıyıl için ders almak, öğretim elemanları ise 1 hafta ile 3 ay

¹¹Grafik UK Higher Education International Unit tarafından hazırlanan *International Higher Education in Facts and Figures Raporunda British Council ve Oxford Economics verilerine dayanarak hazırlanmıştır. <http://www.international.ac.uk/media/2416084/intfacts2013.pdf>.*

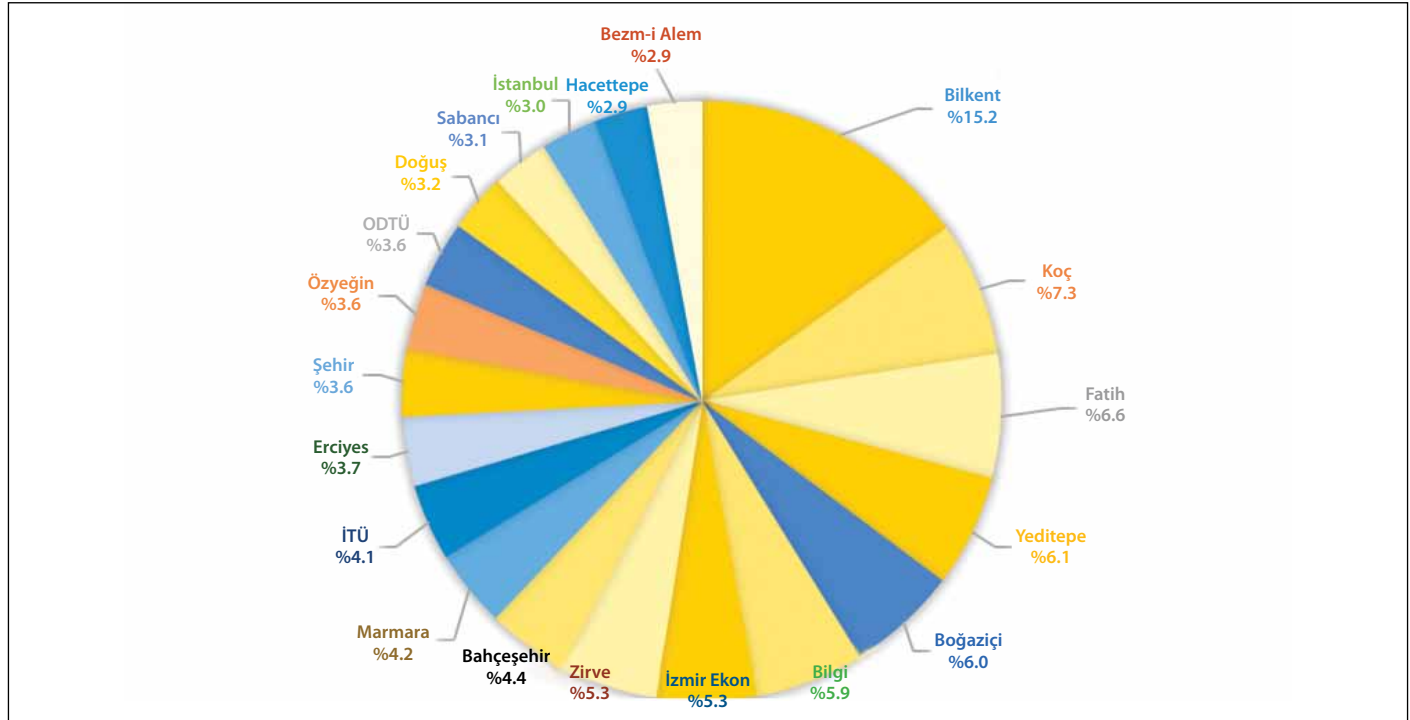
Şekil 17: Erasmus programı kapsamında değişim sayıları.

Kaynak: Ulusal Ajans.

Number of students participating in Erasmus in 2011-12 (top 10 countries)				
Country of origin	Studies	Work placements	Total	Change over three years
All participating countries	204,744	48,083	252,827	27%
Spain	34,103	5,442	39,545	44%
Germany	27,593	5,770	33,363	20%
France	25,924	7,345	33,269	18%
Italy	20,404	2,973	23,377	21%
Poland	12,106	3,209	15,315	14%
Turkey	10,268	1,558	11,826	52%
UK	9,094	4,568	13,662	26%
Netherlands	6,449	2,861	9,310	33%
Belgium	5,807	1,284	7,091	19%
Czech Republic	6,059	945	7,004	16%

Şekil 18: 2011-12 yılında Erasmus programından faydalanan öğrenci sayısına göre ilk 10 ülke¹².

¹²Grafik UK Higher Education International Unit tarafından hazırlanan International Higher Education in Facts and Figures Raporunda Avrupa Komisyonu Erasmus verilerinde dayanarak hazırlanmıştır. <http://www.international.ac.uk/media/2416084/intfacts2013.pdf>.

Şekil 19: Üniversitelerde görev yapan uluslararası öğretim elemanları.

arasındaki sürelerle ders vermek için programdan faydalana bilmektedir.

Türkiye'deki üniversitelerde uluslararası öğretim elemanı oranı birçok gelişmiş ülkedekinden çok düşüktür. Mevcut duruma göre en fazla uluslararası öğretim elemanı bulunduran üniversiteler sırasıyla Bilkent, Koç, Fatih, Yeditepe, Bilgi, İzmir Ekonomi, Zirve ve Bahçeşehir olmak üzere vakıf üniversiteleridir. Esnek istihdam koşulları, ücretleri ve sağladıkları akademik ve diğer imkanlarıyla vakıf üniversitelerinin tercih edildiğini söylemek mümkün. Devlet üniversiteleri içinde sırasıyla Boğaziçi, Marmara, İTÜ, ODTÜ gibi köklü ve büyük şehirlerdeki üniversiteler en fazla sayıda uluslararası öğretim elemanı bulunduran üniversitelerdir. Üniversitelerin bulunduğu şehirlere bakmak gerekirse büyük çoğunluğun İstanbul'da olduğu, sadece Bilkent ve Hacettepe Üniversiteleri'nin Ankara'da olduğu, İzmir'den ise sadece bir vakıf üniversitesinin yer aldığı görülmektedir. Ne var ki, öğretim elemanları içinde lisan hazırlık okulundaki okutmanlar da sayıldığı için, bazı vakıf üniversitelerinin gerçekte olduğundan daha fazla yabancı uyruklu öğretim elemanı istihdam ettiği görüntüsü ortaya çıkmaktadır. Oysa hazırlık programındaki okutmanların alan eğitimi vermedikleri ve bilimsel çalışmalara doğrudan katılmadıkları açıktır (Şekil 19).

Akademik personel geldikleri ülkelere göre değerlendirildiklerinde uluslararası öğretim elemanı uluslararasılaşmanın çok önemsenmesi gereken bir başlığıdır. Uluslararası öğretim elemanı sayısının artırılması yükseköğretimde uluslararasılaşmayı sürdürülebilir kılmak, eğitim programlarına, üniversite ortamına ve araştırma alanına yaygınlaştırmak için çok önemlidir. Bu nedenle öncelikli olarak özendirilmesi için gerekli tedbirlerin alınması gerekir.

Yükseköğrenimin Öncelikli Gündemi ve Öneriler

Türkiye'de yükseköğretim sistemi dünyadakiyle farklılıklar gösterse de son yıllarda önemli bir değişim içindedir. Kurumsal kapasitenin artması; yükseköğretime erişimin önemli bir düzeyde artması; yurt içindeki ve yurtdışındaki üniversiteler ile irtibatların öğrenci değişimi, akademisyen değişimi ve ortak araştırmaları içeren şekilde hızla artmakta olması; bilgi teknolojileri, veri tabanı ve veri işlemeyi de içeren "bilgi yönetimi" konusunda Yükseköğretim Kurulu'nun kendi birimleri ve diğer ulusal kurumlarla eşgüdümün oluşturulmasına dönük çalışmalar yapılması yükseköğretimin işlevselliğini artıracak önemli gelişmelerdir (Erdoğan, 2012a). Bu gelişmeler yükseköğretimden hizmet alan öğrencilere daha kaliteli bir eğitim sağlama işlevine ilave olarak daha geniş perspektifte ulusal ve uluslararası ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği ve irtibatları da artırmaktadır. Örneğin, yükseköğretim kurumlarını izleme ve değerlendirmede gerçek zamanlı veriye dayalı karar süreçleri oluşturmak, ulusal ve uluslararası standartlara uyumda ortak verileri zamanlıca ve doğru bir şekilde oluşturmak, uluslararası yükseköğrenim gündemini takip etme ve uyum sağlamada sürdürülebilirliği sağlamak için işlevsel ve kurumsal tasarıma haiz enstrüman ve mekanizmalar bakımından henüz gelişme safhasında olmakla birlikte önemli altyapı çalışmalarının gerçekleştirilmekte olması yükseköğretimin acil ihtiyaçları ve gelecek öngörülerini için çok önemli bir gelişmedir. Kuşkusuz bu bir süreçtir ve gerek YÖK birimleri arasında, gerekse eğitimle ilgili diğer ulusal ve uluslararası otoritelerle diyalog, işbirliği ve eşgüdümün oluşturulması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması bir yoğun çabaya ve zamana ihtiyaç bulunmaktadır. Ancak daha fazla gecikme yaşanmaması için başlangıç yapılmış olması önemlidir. Çalışmanın bundan

sonraki bölümünde, yukarıda ele alınan güncel göstergelerden yola çıkarak yükseköğretimin kısa dönem planlaması bakımından öne çıkan konularla ilgili öneriler sunulmaktadır.

1. Veriye Dayalı Yükseköğretim Planlaması

Türkiye’de 1981 yılından itibaren yükseköğretimin planlaması, yönetimi, koordinasyonu ve denetimi işlevlerini üstlenen Yükseköğretim Kurulu gibi merkezi bir yapının olması aslında yükseköğretime dair verilerin toplanması, değerlendirilmesi, analizi ve yeni politikalara yansıtılması noktasında önemli avantaj olduğunu söylemek mümkün. Her ne kadar YÖK bu rolü uzun yıllar olması gerektiği gibi değerlendirememiş olsa da, özellikle 2008 yılından itibaren oluşturulan ve zaman içinde geliştirilerek hizmete sokulan YÖKSİS yükseköğretim veri sistemi ile yükseköğretime ait temel verilerin elde edilmesi, kamuoyu ile paylaşılması yükseköğretim alanında veri temelli akademik araştırmalara da ilgiyi artıracak ve politikaların bu yönde oluşturulmasına önayak olacaktır.

Bu nedenle Yükseköğretim Kurulu tarafından resmi internet sayfasında kamuoyu ile yükseköğretime dair temel göstergelerin paylaşılmış olması önemli bir gelişme ve yaklaşımdır. Bu verilerin daha nitelikli, ayrıntılı ve içerik değerlendirmesine imkan verecek nitelikte olması çok daha anlamlı olacaktır. Ulusal eğilimlerin, beklentilerin tespit edilmesi, uluslararası raporlarla karşılaştırılabilir verilerin üretilmesi pratiklik ve kullanım kapasitesi bakımından önemli bir ihtiyaç olarak devam etmektedir. Hangi başlıklarda veri sağlanacağı, ne tür bir bilgi üretileceğiyle irtibatlı olarak önceliklendirilmeli ve OECD, Avrupa Yükseköğretim Alanı’nda veri toplama görevi bulunan Eurostat, Eurydice ve Eurostudent verileri ile karşılaştırmalar yapmaya müsait veriler oluşturulmalıdır. Türkiye’nin birçok alanda ama en nitelikli veriyi üretmesi beklenen yükseköğretim alanında tam ve güvenilir verilerin eksikliği ulusal politikalar ve uluslararası itibar zedelenmesine sebep olabilmektedir. Örneğin cinsiyet bazlı veri oluşturulması bir zorunluluktur.

2. Yükseköğretimin Yasal ve Yapısal Niteliğinin Revizyonu

Yükseköğretim yasasının çağın gereklerini ve ülkenin mevcut ihtiyaçlarını karşılamaktan uzak olduğu uzun yıllardır pek çok farklı platformda ifade edilmektedir. Yükseköğretim yasasının ve YÖK’ün yapısının değişmesi yükseköğretime dair ölçülebilir ve sürdürülebilir hedefler, planlamalar ve stratejilerin oluşturulması gerekmektedir. Bu konu Kalkınma Planları ve birtakım dokümanlarda da net bir şekilde ifade edilmektedir. Uzun dönemi kapsayacak ancak kısa vadede sonuçlar getirecek politikaların birlikte değerlendirilmesi ise ancak veriye dayandırılması ve uluslararası gelişmelerin yakından takip edilmesiyle mümkün olacaktır.

Birkaç yıldır gündemde olan, epeyce emek ve zaman harcanan YÖK Yasasının Avrupa başta olmak üzere uluslararası gündemdeki gelişmelere paralel olarak kısa, öz ve sade bir metin olarak ivedi bir şekilde çıkarılması gerekiyor. Hızla değişen uluslararası gündemi otomatik olarak izlemeyi ve uyarlamayı mümkün kılacak bir yaklaşımın Yasaya hakim olması, uygulamayı yönlendirmenin ise ulusal otoritelere ve icracı kurumlara bırakılması gerekir (Erdoğan, 2013a). Bu anlamda sadece Avrupa bölgesin-

deki 47 üye ülkede değil bu ülkelerle yükseköğretim irtibatı olan dünyanın diğer bölgelerinde de yükseköğrenimin gündemini belirlemede oldukça etkin bir rol oynamakta Avrupa Yükseköğrenim Alanı çalışmaları aslında yükseköğretimde “ne”lerin yada hangi başlıkların öne çıkarılacağı konusunda önemli bir işleve sahiptir. Bu tespit edilen öncelikli başlıkların “nasıl” uygulanacağı konusu ise daha ziyade ulusal otoritelere ve icracı kurumların özgünlük ve yaratıcılıklarına bırakılmaktadır. Türkiye’nin de bu yaklaşımı benimseyip ilk, orta, lise ve yükseköğrenim düzeyindeki kurumları inisiyatif kullanma bakımından serbest bırakması, ilke düzeyinde düzenlemeler yapması kaçınılmazdır. Bu yaklaşım düzenleme ve denetlemenin hem etkin olmasını hem de sürdürülebilir olmasını sağlayacaktır.

3. Kalite Güvencesi ve Yeterlilikler Çalışmalarının Gerekliliğinin Farkına Varılması

Özellikle son 10 yılda açılan üniversitelerin sayısının toplam üniversite sayısı içindeki yerinin büyüklüğü kalite güvencesi konusunda önemli bir çabayı ortaya koymaktadır. Yeni ve eski üniversiteler arasındaki nicel ve nitel farklılıklara rağmen aynı yasaya tabi olmaları, esneklik ve özerkliğin olmaması üniversiteler ve yükseköğretim sistemi bakımından sıkıntıların yaşandığı bir durumdur (Erdoğan-Toprak, 2012a). Anglo-Sakson üniversite yapısının mezunların ihtiyaç duyulan kalifikasyonlara sahip olmaları ve istihdam edilmelerini kolaylaştırdığı düşünülerek Avrupa Yükseköğretim Alanı’nda yer alan 47 ülkede üç kademeli ve her bir kademede yeterli olduklarının şeffaf bir şekilde tespit edildiği bir Yeterlilikler Çerçevesi’nin oluşturulması benimsenmiştir (Erdoğan-Toprak-Açıkgoz, 2013b). Bu nedenle, yükseköğretimde mezun edilen kişilere kazandırılan bilgi, beceri ve yetkinliklerin şeffaf ve önceki ve sonraki kademelerle uyumlu bir şekilde belirlendiği, müfredat ve ölçme değerlendirme yöntemleriyle sağlandığı yeterliliklere dayandığı bir yapının oluşturulmasının ardından bu yapının varlığını ve devamlılığını garanti altına almak bakımından da kalite güvencesi sistemine ihtiyaç bulunmaktadır. Ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasi ilişkilerimizin yoğun olduğu gelişmiş ülkelerdeki uygulamaların yükseköğretim alanında da sağlanması Türkiye’nin 2023 hedeflerindeki ihtiyaç duyulan insan kaynağı bakımından da önemlidir.

4. Birimler ve Kurumlar arası Eşgüdümün Sistemize Edilmesi

Bu doğrultuda aslında 2547 sayılı kanundaki değişikliklerle altı çizilen yeterlilik temelli yükseköğretim için ilgili birim ve kurumların eşgüdüm halinde çalışması önem arz etmektedir. Örneğin, Mesleki Yeterlilik Kurumu (MYK) koordinasyonunda yürütülen yeterlilik çerçevesi çalışmaları tamamlanma aşamasındadır. Bakanlar Kurulu Kararı olarak yayımlanması beklenen yönetmeliğin yeterlilikler, kalite güvencesi tanınma gibi birbiriyle ilintili süreçleri topluca içerdiği dikkate alındığında, konunun hem YÖK hem de Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) bakımından önemli sonuçlara yol açacağı değerlendirilmektedir. Bu çalışmanın tamamlanmasını takiben YÖK ve MEB bünyesinde kurumsal ve işlevsel olarak yeni bir kısmi düzenleme ihtiyacı ortaya çıkacaktır. YÖK bakımından sözkonusu yönetmelik kapsamındaki faaliyetler aslında 2006 yılında başlamış, 2009 yılından itibaren ise yoğunlaşarak devam etmiş olduğu için fazla bir iş yüküne

veya farkındalık çalışmalarına ihtiyaç olmayacaktır. Ne var ki, Bakanlar Kurulu Kararına bina edilse de, yeterlilikler, kalite güvencesi ve tanınma gibi hususların özellikle kurumlar arası ilişkiler bakımından yasa düzeyinde bir dayanağa ihtiyacı olduğu düşünülmektedir.

Yönetmeliğin ardından ivedi olarak ulusal düzeyde “yeterlilikler, kalite güvencesi ve tanınma” ayaklarını kapsayan bir kurumlar arası yapının oluşturulması genel, mesleki ve akademik bütün düzenlemelerin bu ortak yapı tarafından icra edilmesi gerekiyor. Türkiye bu yöne doğru, doğal olarak gitmekle birlikte, bu gidişatın farkında olarak süreci hızlandırma ihtiyacı var. Bu bakımdan YÖK’ün icracı olmaktan çıkarılıp düzenleyici ve denetleyici kurula dönüştürülmesi yükseköğretime dair birçok konuda olduğu gibi yeterlilikler çerçevesinin uygulanmasında da öncelikli bir zarurettir¹³. Mevcut yapıda aynı zamanda hem karar veren, hem icra eden, hem denetleyen, hem de tedbir alan tek bir kurum olması menfaat çakışması oluşturmakta ve kurumsal yönetim ilkelerinde uyumsuzluk çıkabilmektedir.

5. Önceliklerin Stratejik Hedeflere Dönüştürülmesi, Kurumsallaşması, Takip ve İyileştirme Süreçlerinin Oluşturulması

Öğrenci boyutu ve mezun takip sistemi; 2547 sayılı yasada YÖK’ün eğitim-öğretim, araştırma, yayım, öğretim elemanı, öğrencilere yönelik olarak teşkilat, işleyiş görev ve sorumlulukları belirlenmiştir. Ancak bu görev ve alanların gerçekleşmesini sağlayacak nitelikte bir kurumsal yapı öngörülmemiş, yıllar içinde böyle bir yapının kurulması da gerçekleşmemiştir. Yükseköğretimin öğrenciyi temel alan, kişisel gelişim ve entelektüel birikim kazandırma boyutunu yükseköğretimin popüler gündemin ötesine geçip 2023 ve devamındaki insan kaynağının yetiştirilmesinde Türkiye’nin uluslararası hedefleri ve rollerini de gözetererek bir perspektife sahip olması yükseköğretimin önceliği olmalıdır. Mezun takip sisteminin olmaması, her bir programın yeterliliklerinin ortaya konup yükseköğretimdeki öğretim programlarının istihdam politikaları ile ilişkilendirilmemiş olması insan kaynağı planlaması bakımından önemli bir eksiklik. “Nasıl biz mezun” sorusu sorulmadan açılan programlar, öğrenciden ve iş dünyasının beklentilerinden kopuk müfredat, mezunların ne zaman ve nerede istihdam edildiklerinin takip edilmemesi, giderilmesi gereken öncelikli sorunlardandır.

İstihdam politikaları ve akademisyenlerin *motivasyonu*; Türkiye’de yükseköğretimin hem akademik bir çalışma alanı olarak, hem de ekonomi ile nüfus politikaları ve iş gücü oluşturma politikalarına katkısı bakımından yeterince değerlendirildiğini söylemek mümkün değildir. Güncel göstergelere göre sayısal olarak 130 bini aşan akademik personelin nitelikleri, yetiştirilmesi, istihdam edilmesi, özlük hakları ve çalışma koşulları hakkında düşünülmesine ve yeni politikalar üretilmesine ihtiyaç bulunmaktadır. Akademisyenliğin genç kuşaklar için cazip bir kariyer olması sağlanmadıkça nitelikli ve dünya ile yarışacak mezunlar yetiştirecek, araştırma yapacak, patent üretecek, rekabet edecek profilde bir akademik camia pek mümkün görünmemektedir.

Uluslararasılaşma; yukarıdaki göstergelerin yorumlanmasında da belirtildiği gibi küreselleşmenin doğal bir sonucu olarak ortaya çıkan görece yeni ve popüler bir kavram olan uluslararasılaşmanın tam olarak ne anlama geldiği konusunda tam bir mutabakat bulunmamaktadır. Uygulamada en somut gösterge olan hareketlilik kavramıyla sınırlandırıldığı görülmektedir. Oysa hareketlilik uluslararasılaşma çalışmalarının sonuçlarından sadece birisidir. Kaldı ki, sadece hareketliliği bile ele almak gerekirse dengeli olması, giden ve gelen sayıların mümkün olduğunca birbirine yakın olması beklenmelidir. Küresel rekabetin neticesinde ülkeler daha fazla uluslararası öğrenciyi çekme yarışı içindedirler. Ancak bundan daha öncelikli olması gereken bir ülkenin kendi insan kaynağının yetişmesine gösterdiği alakadır. Başka bir ifadeyle kendi öğrencisinin uluslararası tecrübeden hareketlilik vasıtasıyla faydalanmasını hedeflemesidir. Avrupa Yükseköğretim Alanı’nda 2020 yılına kadar mezunların %20 sinin öğrencilikleri esnasında bir süre başka bir ülkede eğitim amaçlı bulunmuş olması hedeflenmiştir. Türkiye’nin gerek Uluslararasılaşma, gerek hareketlilik kapsamında somut hedefler belirlemesi, bu hedeflere ulaşmak için araçlar geliştirilmesi gerekir. Uluslararasılaşmanın hareketlilik boyutunda yine Türkiye’de de yakın döneme kadar ihmal edilen bir başka ayak ise akademisyen hareketliliğidir. Eğitim-öğretim ve araştırma ortamlarının daha fazla uluslararası tecrübeye sahip olması için hem kendisine daha fazla güvenen, dünyanın herhangi bir yerinde ders verme kapasitesinde araştırmacı akademik kaynağa sahip olmak, hem de ulusal programlarda uluslararası akademisyenin rahatlıkla çalışabileceği cazip ortamlar oluşturmak açık, şeffaf ve rekabet edebilir bir yükseköğretime katkıda bulunur.

Uluslararasılaşmaya öncelik vermek için bu kavramın içinin somut bir şekilde doldurulması, ulusal yükseköğretim stratejisi içinde uluslararasılaşmanın önemli bir yere sahip olması, bütün aşamalarda içselleştirilmesi, ulusal düzeyde hedefleri içeren stratejiler oluşturulması gerekir. Belirlenen hedefler ve stratejiler doğrultusunda oluşturulan politikaların uygulama düzeyinde takibinin yapılması, kurumlar arasında eşgüdümün sağlanması ve beklenen sonuçlara ulaşılmayan alanlarda iyileştirmeler yapılmasının tesadüflere bırakılmaksızın sistematik hale getirilmesi gerekir. Bu aşamaların sağlıklı yürütülebilmesi bakımından da güvenilir veri toplanmasının ve değerlendirilmesinin önemi büyüktür.

SONUÇ

Yükseköğretimimizde arz ve talep dengesizliğinin giderilmesi, okullaşma oranının artırılması ile paradoksal olarak belirginleşen kalite güvencesi sisteminin oluşturulması, özerk ve hesap verebilir bir sistemin ve uluslararası stratejilerin oluşturulması ihtiyacı göze çarpmaktadır. Bu çalışmada yükseköğretimin güncel göstergelerinden yola çıkarak dünya çapında giderek kitleselleşen, rekabet içinde olan ve uluslararasılaşan yükseköğretim alanında Türkiye’nin daha iyi bir yere sahip olması için dünyadaki yükseköğretim trendleri doğrultusunda ekonomik

¹³YÖK Başkanı Prof. Çetinsaya’nın YÖK’ün kapatılması gerektiği yönündeki açıklamaları için bkz. <http://gundem.milliyet.com.tr/yok-artik-lagvedilmelidir/gundem/detay/1855788/default.htm>.

ve toplumsal gelişmenin lokomotif olmasına, akademik kariyerin yeni kuşaklar için cazip bir meslek haline gelmesine, planlı büyüme ve kalitenin sağlanmasına olan ihtiyaç Türk yükseköğretiminin önündeki tartışmalı alanlar olarak tespit edilmiştir. YÖK'ün yapısal sorunları giderilmeden; esnek, özerk, şeffaf, karşılaştırılabilir ve kaliteyi garanti altına alan bir yasal çerçeve çizilmeden yükseköğretimin mevcut sorunları ve gelecek planlamasının yapılması mümkün ve gerçekçi değildir. Evrensel bir yükseköğretim yapılanmasında üniversitelerin eğitim-öğretim, araştırma ve toplumsal hizmet rolü dikkate alınmadan, öğrenciler, öğretim elemanları, öğretim programları, mezunlar, toplumsal ihtiyaçlar, iş dünyasının ihtiyaçları ve uluslararası gelişmeleri gözetilen bir yaklaşım olmaksızın Türkiye'nin potansiyeline ve küresel rekabette yer almasına uygun bir sistem kurulması pek gerçekçi değildir.

KAYNAKLAR

- Altbach, P. G., Reizberg, L., & Rumbley, L. E. (2009). *Trends in global higher education: Tracking an academic revolution. A report prepared for the UNESCO 2009 World Conference on Higher Education*. Paris: United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organization (UNESCO). Retrieved from <http://unesdoc.unesco.org/images/0018/001832/183219e.pdf>.
- Bloom, D. E. (2005). Raising the Pressure: Globalization and The Need for Higher Education Reform *Creating Knowledge, Strengthening Nations: The Changing Role of Higher Education*, (eds.) Jones G.A., McCarney P.L., Skolnik M.L., University of Toronto Press, 21-42.
- EHEA (European Higher Education Area). (2009). *Bologna Bakanlar Konferansı Deklarasyonu*. Retrieved from http://www.ehea.info/Uploads/Declarations/Leuven_Louvain-la-Neuve_Communicu%C3%A9_April_2009.pdf.
- European Higher Education Area. (2012). *Bologna Process Implementation Report*. Retrieved from <http://www.ehea.info/Uploads/%281%29/Bologna%20Process%20Implementation%20Report.pdf>.
- British Council. (2012). *The Shape of Things to Come: Higher Education Global Trends and Emerging Opportunities to 2020*, London: Going Global.
- Enders, J. (2004). Higher Education, Internationalization and the Nation State: Recent Developments and Challenges to Governance. *Theory Higher Education*, 47, 361-382.
- Erdoğan, A. (2013a). *Türk Yükseköğretiminin Yeniden Yapılanma Çalışmaları: Küresel Eğilimler ve Uluslararasılaşma Çerçevesinde Değerlendirmeler*, Ankara: Stratejik Düşünce Enstitüsü Yayınları.
- Erdoğan, A., Toprak, M., Açıkgöz Ö. (2013b). Field Qualifications: A Framework Suggestion, (Alan Yeterlilikleri: Bir Çerçeve Önerisi). *The New Educational Review*, 31(1), 153-164.
- Erdoğan, A., Toprak, M. (2012a). Governance of Higher Education in Turkey, *Leadership and Governance in Higher Education for Decision-makers and Administrators*, C.3, Berlin: Raabe.
- Erdoğan, A., Toprak, M. (2012b). Yaşamboyu Öğrenme: Kavram, Politika, Araçlar ve Uygulama. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 2(2), 69-91.
- Erdoğan, A. (2010). ed. *66 Soruda Bologna Süreci: Türk Yükseköğretiminin Yeniden Yapılanması*, Ankara: Yükseköğretim Kurulu Yayınları.
- Eurydice. (2010). *Gender Differences in Educational Outcomes*, Brussels: European Commission, Education, Audiovisual and Culture Executive Agency (EACEA).
- Eurydice. (2009). *Key Data on Education in Europe 2009*, Brussels: European Commission, Education, Audiovisual and Culture Executive Agency (EACEA).
- Eurydice. (2008). *Higher Education Governance in Europe: Policies, Structures, Funding and Academic Staff*, Brussels: European Commission, Education, Audiovisual and Culture Executive Agency (EACEA).
- Henard, F., Diamond L., Roseveare D. (2012). *Approaches to Internationalisation and Their Implications for Strategic Management and Institutional Practice: A Guide for Higher Education Institutions*, Paris: Organization for Economic Co-operation and Development (OECD).
- Kalkınma Bakanlığı. (2013). *Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018)*. Ankara: Kalkınma Bakanlığı. Retrieved from http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalkinma%20Planlar/Attachments/12/Onuncu_Kalk%C4%B1nma_Plan%C4%B1.pdf.
- Oğuz, G. (2013). Academic Mobility between European Union Countries and Turkey, *Yükseköğretim Dergisi*, 3(3), 151-164.
- Onursal, Ö. B. (2012). Constructing the European Education Space, *Uluslararası İlişkiler*, 9(35), 81-99.
- Organization for Economic Co-operation and Development (OECD). (2009). *Higher Education to 2030: Globalization*, V. 2, Paris: Centre for Educational Research and Innovation.
- ÖSYM, (Farklı yıllar) *Yükseköğretim İstatistikleri*. Ankara. Retrieved from <http://www.osym.gov.tr/belge/1-19213/2012-2013-ogretim-yili-yuksekogretim-istatistikleri.html>.
- Polak, E. E. (2005). *Creating Knowledge, Strengthening Nations: The Changing Role of Higher Education*, (eds.) Jones G.A., McCarney P.L., Skolnik M.L., Toronto: University of Toronto Press.
- Scott, P. (2005). The Opportunities and Threats of Globalization, *Creating Knowledge, Strengthening Nations: The Changing Role of Higher Education* eds. Jones G.A., McCarney P.L., Skolnik M.L., Toronto: University of Toronto Press, 42-56.
- Sursock, A., Smidt, H. (2010). *Trends 2010: A Decade of Change in European Higher Education*, Brussels: European Universities Association (EUA).
- Tuzcu, G. (2006). *Eğitimde Vizyon 2023 ve AB ye Giriş Süreci*, Ankara: Türk Eğitim Derneği, Nobel Basımevi. Retrieved from <http://portal.ted.org.tr/genel/yayinlar/EgitimdeVizyon2023veAvrupaBirliğineGirisSureci.PDF>.
- YÖK (Yükseköğretim Kurulu). (2007). *Türkiye'nin Yükseköğretim Stratejisi Belgesi*, Ankara: Yükseköğretim Kurulu Yayınları.
- TÜBİTAK (Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu). (2005). *Vizyon 2023-Eğitim ve İnsan Kaynakları Sonuç Raporu ve Strateji Belgesi, Vizyon 2023, Teknoloji Öngörü Projesi*. Ankara.